

Vývoj kulturní krajiny v jižní části České Kanady

Michal Sikyta, Adam Rajčan, Tomáš Kudera, Tomáš Peterka,
Lukáš Beneš, Jan Steinic

odborný konzultant: František Tichý a Vojtěch Barták

Soukromé reálné gymnázium Přírodní škola, o. p. s.
5.10.2005, Praha

Úvod

Krajina je našim domovem. Po stovky let ji lidé utvářeli, hledali rovnováhu mezi vlastními zájmy a přírodou kolem. Krajina není jenom užitnou plochou ze které se čerpá. Krajina by měla být i krajinou našeho srdce, kde je nám dobře, kde jsme sami sebou, kde cítíme pevné zakotvení v prostoru a čase, své místo a smysl svého bytí. Prostor, kde náš život navazuje na dávné události a předává naše dílo těm, kteří přijdou po nás. Kde se v plnosti přítomném okamžiku otevírá věčnost.

Putování krajinou je odkrýváním smyslu věcí a jejich pravého místa, ale je i odkrýváním našeho vlastního nitra, hledáním sama sebe.

Dnes se toto všechno vytrácí. Tou měrou jakou se ztrácejí v krajině staré stezky, zapomínají pověsti a příběhy o dávných událostech, mizejí Boží muka u cest i samoty v lesích, stejnou měrou zůstává prázdná i v naší duši. Věci, které si kupujeme ji nezaplňují, spíše prohlubují pocit, že nevíme kdo jsme a proč jsme tady.

Proto se studenti naší školy již několikátý rok pokoušejí poškozenou a zapomenutou krajinu zdokumentovat a pochopit. Navrhnout, jak ji obnovit, aby byla nejen užitečná, ale i krásná. Ve školním roce 2003-2004 to bylo Tepelsko. Letos to byl jižní cíp tzv. České Kanady-území jihovýchodně od Jindřichova Hradce u hranic s Rakouskem, krajina zaniklých vesnic i nádherných přírodních celků.

Smyslem práce bylo jednak shromáždit všechny dostupné informace, jednak zdokumentovat prvky krajiny, které ve většině případů nenahraditelně zanikají. Rádi bychom ale, aby se práce stala jedním z podkladů pro všechny, kteří by toho území chtěli přetvářet, využívat ho, nebo se i pokoušet o jeho obnovu.

Práce byla velmi rozsáhlá a časově i organizačně náročná. Proto se nám ve všech případech nepodařilo zpracovat téma do takové hloubky, jak by si zasloužilo a jak bychom chtěli. Přesto zachycuje to nejpodstatnější a nejzajímavější.

Tato verze sborníku není definitivní. Všem vážným zájemcům o naši práci ji rádi zašleme v konečné verzi.

Cíle

1. Charakterizovat zkoumané území z ohledu jeho přírodních složek (zvl. geologie a geomorfologie, hydrologie a fytocenologie).
2. Popsat vývoj krajiny od středověku s důrazem na období od 18. stol. do současnosti. Věnovat pozornost vývoje vodní sítě, sídelní struktury, vývoje plochy zkoumaného území (lesy, pole, louky, pastviny) a sítě komunikací
3. Zdokumentovat významnější krajinné a architektonické prvky (Boží muka, kaple, aleje, rybníky, úvozové cesty atd.)
4. Na základě shromážděných údajů vytvořit prognózu dalšího vývoje území a navrhnout jeho další využití a rozvoj.

Metodika

ad 1 Při charakteristice zkoumaného území z hlediska přírodních složek jsme vycházeli především z výsledků výzkumů Přírodní školy v této oblasti v letech 1998, 2000 a 2002. Dále jsme využívali odbornou literaturu a tematické mapy zkoumané oblasti - zvl. geologickou mapu a rekonstrukční mapu původního porostu.

ad 2 V historickém vývoji krajiny jsem využíval zejména materiály archivu - státního a oblastního, který sídlí v Jindřichově Hradci. Konkrétně se jednalo o publikace, které tuto krajinu přibližovaly z hlediska krajinářského a historického (viz. Použitá literatura). Materiály o odsunu Němců po 2. světové válce jsem čerpal z Muzea odsunu Němců v Reingers.

K výzkumu vývoje vodní sítě, sídelní struktury, lesů, polí, pastvin aj. jsem využíval Müllerovu mapu Čech a Moravy, dále první, druhé a třetí vojenské mapování. Z nových map jsem využíval turistickou mapu v měřítku 1:50000, státní mapu ČR a ortofotomaps ČR. První a druhé vojenské mapování je k dispozici na webových stránkách. Ostatní mapy jsou k dispozici na katastrálním a zeměměřičském úřadu v Praze.

Dalším zdrojem informací byly historické fotografie, které se nám podařilo získat od pamětníků žijících v okolí zkoumané oblasti.

Informace zjištěné v literatuře a mapových podkladech jsme doplňovali na základě vlastního průzkumu území, cenné informace nám poskytli i pamětníci (zvláště ve věci občanské vybavenosti v obcích).

ad 3 Na základě mapových podkladů, zvláště 3. vojenského mapování, turistické mapy a Základní mapy ČR jsme si vytipovali architektonické a krajinné prvky, které jsme považovali za důležité.

Z architektonických prvků šlo především o zaniklé vesnice a usedlosti, kaple, Boží muka a pomníky. Z krajinných prvků jsme se zaměřili na významné cesty, vodní plochy (rybníky), aleje, příp. významné osamělé stromy.

Tyto prvky jsme vyhledali v terénu. Do mapy 1:10 000 jsme zaznamenali jejich přesnou polohu (u prvků v okolí zaniklých vesnic jsme vytvořili vlastní podrobný situační plánec a do něj jejich polohu zakreslili). Polohu jsme zároveň popsali pomocí významných orientačních bodů. Do připravených tabulek příp. zápisníků jsme dále přesně popsali rozměry, vzhled a aktuální stav, příp. minulý a aktuální funkční stav k okolní krajině. Popis jsme doplnili fotodokumentací.

Pokud se nám podařilo objevit v krajině zajímavý prvek, který nebyl zaznamenán v mapách, zdokumentovali jsme ho obdobně.

Ze všech zdokumentovaných prvků jsme do sborníku uvedli pouze ty, které se nacházejí v blízkosti zaniklých, nebo i stále fungujících vesnic. Pro tento účel jsme do sborníku umístili podrobné plánky, které zachycují jejich současnou polohu i polohu v popisech, příp. na fotografiích uvedených prvků.

ad 4 V této fázi zpracovávání údajů se nám nepodařilo provést rozsáhlejší diskuzi na téma prognóz vývoje, příp. doporučených opatření pro rozvoj, příp. ochranu zkoumané krajiny. V závěrech se pokoušíme pouze nastínit hlavní témata, kterým bychom se rádi do budoucna věnovali.

Charakteristika zkoumané oblasti a jejího historického vývoje

Zkoumaná oblast se nachází jihovýchodně od Jindřichova Hradce, v jižním výběžku tzv. „České Kanady“. Geologicky je celá položena na Moldanubickém plutonu, v podstatě jediná hornina vyskytující se v této oblasti je granit. Nadmořská výška se pohybuje od 550 do 700m.n.m..

Ve vyšších polohách jsou místní půdy podzoly, v nižších polohách hnědá horská půda, na potočních naplaveninách půda nivní. Celkově je oblast vzhledem ke granitovému podloží překyselená a chudá na minerály.

Původní vegetaci tvořily především bikové bučiny, v oblasti Starohuťského vrchu a Větrova bučiny květnaté, v nejnižších polohách kolem toku Pstruhovce pak acidofilní doubravy. Podél vodních toků a v pánvi jižně od Starohuťského vrchu se vyskytovaly převážně olšiny.

I když lze spekulovat o předhistorickém osídlení v oblasti Marklu (Pomezí) a Landštejna a tedy i pohybem obyvatel ve zkoumané oblasti, zvláště z jihu podél Pstruhovce, reálné nejstarší osídlení pochází z 13. století. V této době vzniká celá řada vesnic v souvislosti s tzv. Rakouskou stezkou, která vedla poblíž vsi Romava. Dochází k prvnímu výraznějšímu mýcení lesů v oblasti vesnic Romava a Rajchěrov a podél toku Pstruhovce. Za významnou činnost pro krajinný ráz považujeme předpokládanou důlní a hutní činnost v oblasti Starohuťského vrchu a vesnice Staré hutě.

Otázkou zůstává, zda již v této době docházelo k budování rybníční sítě v oblasti jižně od vrchu Větrov, nebo k tomu došlo až během 15. a 16. století.

V 15. století velká část vesnic zaniká a lze předpokládat, že v souvislosti s klimaticky i politicky nepříznivým obdobím po husitských válkách. Domníváme se, že řadu let v krajině probíhal návrat původních společenstev.

Koncem 15. a během 16. století dochází k obnově části vesnic. Postupně dochází k mýcení lesů a rozšiřování plochy zemědělské půdy. Téměř zcela je odlesněno údolí podél toku Pstruhovce a velká část území mezi vesnicemi Romava, Rajchěrov a Staré hutě. V této době již prokazatelně funguje rybníční síť v blízkosti těchto vesnic.

V polovině 18. století je plocha lesů relativně nejmenší v historii celé oblasti. Kromě oblasti Větrova a Starohuťského vrchu a menších lesních celků západně a východně od údolí Pstruhovce je v podstatě celá oblast odlesněna. Dochází k dalšímu rozvoji rybníční sítě, postupně vznikají kromě dosavadních velkých rybníků i sítě menších lokálních vodních nádrží, zvl. na přítocích do Pstruhovce, nebo přímo na tomto toku. Vrcholu dosahuje rozvoj rybníční sítě v polovině 19. století.

V průběhu 2. poloviny 18. a během 19. století se celková plocha lesů začíná opět zvětšovat. Domníváme se, že v rámci tohoto rozšiřování docházelo k postupné změně druhové skladby lesů z původních bučin (původní doubravy u Pstruhovce byly vymýceny nejpozději koncem středověku) na převážně smrkové monokultury. Přirozený ráz vodních toků a olšových luhů kolem nich se stále zachovává. Tento trend zvětšování plochy lesů a zmenšování zemědělské půdy v této době je v rozporu s obecným trendem vývoje krajiny na počátku průmyslové revoluce jinde v Čechách, kde dochází k opačnému vývoji. Lze proto konstatovat, že krajiny nebyla průmyslovou revolucí výrazně poznamenána a zachovala si základní strukturu harmonické barokní krajiny v podstatě až do 2. světové války.

Obyvatelé byli převážně německé národnosti. Hlavní obživou bylo zemědělství, lesnictví a stále více textilní průmysl. Kromě lokálního hospodaření v jednotlivých obcích v oblasti hospodařil velkostatek u Starého města pod Landštejnem a v Nové Bystřici a Slavonicích fungovala textilní výroba.

V období 1. republiky se celkový ráz krajiny, ani způsob života a obživy obyvatel nezměnily. Počet obyvatel v tomto období mírně klesá.

Po 2. světové válce dochází k odsunu německého obyvatelstva do Rakouska. Vesnice jsou zcela opuštěny. V podstatě vysídlené území je přechodně znovu osídleno českými přistěhovanci. V přituhující mezinárodně-politické situaci jsou tito noví osadníci počátkem 50. let znovu vysídleni, vesnice těžkou technikou zbourány a území jižně od obcí Veclov-Návary-Filipov-Mýtinky je zahrnuto do nepřístupného pohraničního pásma za „dráty“.

Oblast jižně od Větrova je stále méně zemědělsky využívána, velké plochy bývalých polí a pastvin jsou zalesněny, nebo ponechány ladem. Využívány jsou pouze rybníky. V oblasti se zvyšuje biodiverzita, stává se útočištěm celé řady ohrožených druhů organismů.

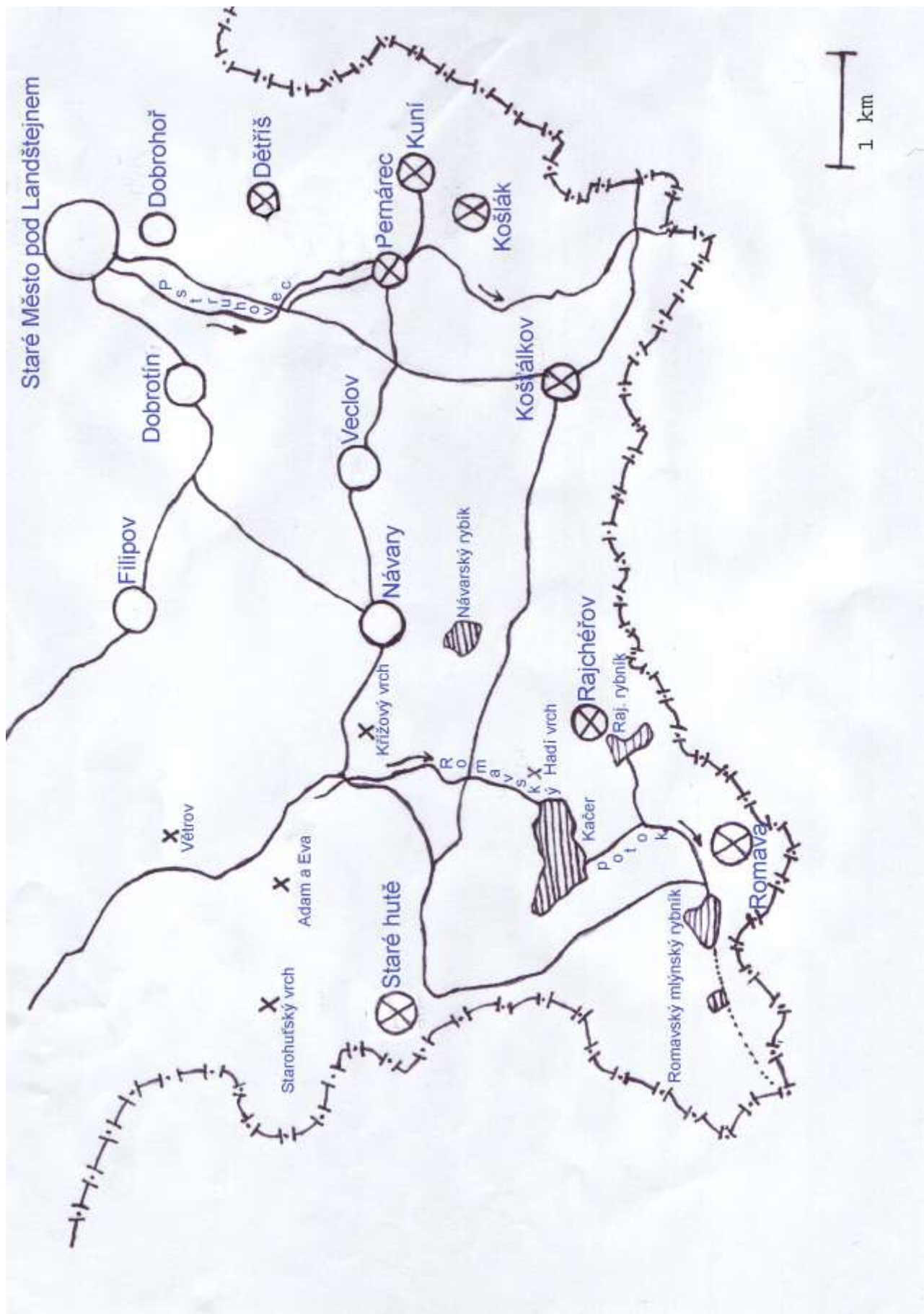
Oblast jižně od Starého města je využívána mnohem intenzivněji, s postupem několika desetiletí je ale velká část polí nahrazena pastvinami. K žádnému významnějšímu zalesňování zde nedochází.

Po roce 1989 dochází k zpřístupnění celé oblasti, po celých 15 let se ale její ráz nezměnil, na obzoru není ani znovu vybudování infrastruktury a sídel. Část území byla vyhlášena Okresním úřadem v Jindřichově Hradci jako Přírodní park Česká Kanada. Snahy o zahrnutí sledovaného území do plánovaného území CHKO Javořícká vrchovina, ani pokus o vybudování kontroverzního Rekreačního parku Rajchěřov nebyly úspěšné.

Mapa zkoumaného území (stav v současnosti)

Následující mapa orientačně shrnuje zkoumanou oblast v současnosti. Znázorněny jsou hlavní obce (kolečko označuje v současnosti obce fungující, kolečko s křížkem obce zaniklé), cesty, vodní toky a rybníky a významné vrcholy.

Pojmy uvedené v mapě běžně používáme v textu, proto doporučujeme čtenáři, aby se s nimi před studiem sborníku seznámil.

Charakteristika významných přírodních složek zkoumaného území

Geomorfologie situace zkoumané oblasti

Zkoumaná oblast se směrem na jih postupně snižuje, zejména na jih od Větrovského vrchu (713,5m.n.m.) tedy směrem na oblast rybníka Kačer a zaniklých obcí Romava a Rajchětov. Oblast rybníka Kačer a s ním sousedících rybníků Romavský Starý a Romavský Mlýnský tak tvoří pánev mírně se svažující na jihozápad, která dále pokračuje na jih až za rakouské hranice.

Vrch Větrov spolu s Křížovým vrchem a vrchem Adam a Eva tvoří přirozenou hranici mezi oblastí severní (okolo Kláštera u Nové Bystřice) a oblastí jižní.

Údolí toku Pstruhovec směřuje dál od Starého města směrem k rakouským hranicím a pokračuje dál do Rakouska. V tomto údolí leží i nejvýznamnější centrum této oblasti, Staré Město pod Landštejnem. Z hlediska těchto faktů bych rozdělil zkoumanou oblast na tři odlišné celky. Tedy na oblast rybníka Kačer, údolí Pstruhovce a Větrovského vrchu. Tyto oblasti se výrazně liší jak nadmořskou výškou tak i původním porostem.

Oblast kolem vrchu Větrov byla dlouho nenarušena jakýmkoliv způsobem kolonizace, zřejmě také kvůli vysoké nadmořské výšce a nedostatku vodních zdrojů. Pouze v jihozápadní části tohoto území (Starohuťský vrch, Staré hutě) pravděpodobně probíhala od konce 14. století hutní a není vyloučeno, že i důlní činnost.

Další velice odlišnou oblastí a také přímo navazující na oblast Větrova je oblast rybníka Kačer, která tvoří pánev s poměrně vysokou nadmořskou výškou okolo 600 m.n.m. V této oblasti se také dříve nacházely vesnice Romava a Rajchětov, které ale byly v 50.let armádou zlikvidovány. Vesnice se nacházely v těsné blízkosti rybníků.

Poslední tedy třetí oblast je oblast údolí Pstruhovce. Údolí Pstruhovce má ze zkoumané oblast nejnížší nadmořskou výšku (400–600m.n.m.). Území okolo Pstruhovce bylo z celé oblasti nejdříve kolonizováno kvůli vodním zdrojům a také kvůli kvalitní půdě, která v této oblasti byla. Postupem času se tato oblast stala zemědělským centrem celé této oblasti. Údolí Pstruhovce pokračuje dál směrem na jih za Rakouské hranice.

Hydrologická situace zkoumaného území

Velice zásadním je pro zkoumané území fakt, že zde prochází hlavní Evropské rozvodí Labe – Dunaj, které prochází přes Jelení vrch a dále pokračuje směrem na Větrov.

Zkoumané území z hlediska hydrologie můžeme rozdělit na dvě hlavní části. Údolí potoka Pstruhovec jižně od Starého města pod Landštejnem a oblast jižně od Větrova, tedy oblast okolo rybníka Kačer a zaniklých vesnic Romava, Rajchětov a Staré hutě.

První oblast je z východu ohraničena hlavním Evropským rozvodím Labe – Dunaj a ze západu lokálním rozvodím, které prochází přes Starohuťský a Větrovský vrch. Celkově však oblast náleží k povodí Labe. Síť vodních ploch je tvořena dvěma hlavními větvemi, Černým potokem a Romavským potokem. Černý potok přitéká ze severu a tvoří přítok do rybníka Kačer a dále pokračuje směrem na jih a tvoří přítok Romavskému potoku. Romavský potok přitéká ze severu a také tvoří přítok rybníku Kačer dále pokračuje směrem na jih, ale postupně se stáčí na jihozápad k Romavskému Mlýnskému rybníku. Romavský potok má ještě jeden přítok ze severovýchodu. Tento přítok protéká přes Rajchětovský rybník a dále se stéká s Romavským potokem. Oblast této rybníční sítě je z hlediska vody nejbohatší v celé zkoumané oblasti.

Druhá oblast se rozkládá okolo potoka Pstruhovec v okolí Starého Města pod Landštejnem, Landštejna, Návar a Veclova. Ze západu je ohraničena hlavním Evropským rozvodím Labe – Dunaj a z východu lokálním rozvodím ze severu, které prochází přes vrchy Uhliště a Čihadlo. Hlavním tokem v této oblasti je bez pochyb Pstruhovec, který pramení nad vodní nádrží Landštejn a dále pokračuje na jih, tedy směrem na Staré Město pod Landštejnem. Za Starým městem přitéká do Pstruhovce z východní strany několik menších přítoků a odvodňovacích kanálů. U bývalé vesnice Košlák přitéká ze severozápadu drobný přítok vedoucí z Návarského rybníka a z Veclova. Pstruhovec dále teče na jih a pokračuje za Rakouské hranice.

Obecně je zkoumaná oblast z hlediska spodní vody velice chudá. Podložní granit je charakteristický pouze puklinovou propustností, proto krajina nemá žádné větší zásobárny spodní vody. Ta tvoří pouze tenký film na povrchu podložní horniny, který je stabilizován především lesním porostem. Při odlesnění větších ploch v krajině a regulaci vodních toků by množství a kvalita spodní vody mohla být značným problémem.

Fytocenologická situace zkoumaného území

Původní porost

Zkoumanou oblast z hlediska původního porostu můžeme rozdělit do několika podoblastí.

Okolí vrchu Větrov (vrch Adam a Eva, Křížový vrch, Starohuťský vrch), Zde jsou původní květnaté bučiny a bikové bučiny.

Oblast okolo Kačera a s ním související vodní síť. Původním porostem v mokřadních plochách byly olšiny, na sušších místech bikové bučiny.

Oblast kolem Návar a údolí toku Pstruhovec směrem na jih. Zde byly ve vyšších polohách původními společenstvy také bikové (acidofilní) bučiny. V nižších polohách v jižní části údolí to byly acidofilní doubravy. V prostoru potoční nivy olšiny.

Dnešní porost

Zkoumanou oblast můžeme rozdělit z hlediska dnešního porostu do několika lokalit, údolí okolo potoka Pstruhovec, oblast Větrova (vrch Adam a Eva, Křížový vrch), oblast rybníka Kačer.

V první oblasti se dnes vyskytují jehličnaté lesy s převládající smrkovou monokulturou. Na jihu údolí u Rakouských hranic se vyskytují rozlehlá obilná pole. Zbytek nezalesněných ploch zaujímají pastviny a pcháčové louky.

V druhé oblasti se převažuje smrková monokultura, ve vyšších polohách zde můžeme vidět buky. Celá oblast je hustě zalesněna.

V třetí oblasti se vyskytují kolem vodních ploch převážně olše a vrby. Přesto zde převládají smrkové monokultury, ale v jižní části této oblasti se hojně vyskytují listnaté stromy.

Historický vývoj zkoumané oblasti

V následující části naší práce shrnujeme vývoj krajiny ve zkoumaném území, zvláště historii lidských zásahů do kraje. Pro přehlednost rozdělujeme text do několika částí.

V první se zabýváme celou oblastí celkově-počátky kolonizace, strukturu sakrálních staveb a sítí dálkových stezek zkoumaným územím procházejících.

Ve druhé části se věnujeme jednotlivým složkám krajiny, které považujeme pro její charakteristiku a fungování za klíčové: vývoj sídelní struktury, vývoj plochy lesů, vývoj využití zemědělské půdy, vývoj rybníční, resp. vodní sítě a vývoj cestní sítě.

Vývoj těchto složek krajiny popisujeme vždy zvlášť v oblasti jižně od Starého města pod Landštejnem (Dětríš, Kuní, Pernárec, Košťálov, Veclov, Návary a Dobrotín) a zvlášť v oblasti jižně od vrchu Větrov(Rajchěrov, Romava a Staré Hutě).

Při popisu vývoje jednotlivých složek krajiny jsme vycházeli především z několika historických mapování, které tuto oblast zachycují. Šlo především o Millerovu mapu Čech a Moravy a 1., 2. a 3. vojenské mapování.

Současný stav jsme popisovali na základě vlastního podrobného průzkumu území, turistické mapy 1:50 000, Základní mapy ČR 1:10 000 a ortofotomapy v měřítku 1:10 000.

Níže charakterizujeme jednotlivá používaná historická mapování.

Mülerova mapa Čech

Mapy J.Ch Müllera vznikly na základě terénního mapování realizovaného v letech 1712-1717 v měřítku 1: 104 000. Jde o mapu Moravy (Tabula generalis Marchionatus Moraviae in sex circulos divisae) a mapu Čech (Mappa geographica Regni Bohemiae) z roku 1723.

Vojenská mapování

Mapy I. (josefského) vojenského mapování vznikaly v letech 1763-1787. Jedná se o mapy, které byly zhotoveny v měřítku 1:28 000 vysloveně pro vojenské účely, takže je na nich především znázorněn reliéf a to šrafováním. Druhé vojenské mapování, zvané Františkovo bylo v Čechách uskutečněno v letech 1842-1852. Po stránce mapovací znamenalo podstatné zlepšení ve srovnávání s mapováním josefským. Třetí vojenské mapování tzv. Františko-josefské, zavedlo dělení na pole zeměpisné sítě a nové měřítko 1:25 000. Mapy pocházející z třetího vojenského opatření českým názvoslovím se staly po roce 1918 úředními mapami Československé republiky.

Kolonizace Novobystřicka od počátku do 15.století

Vývoj nejstaršího osídlení Novobystřicka je těsně spjat s rozmachem středověké kolonizace, která od poslední třetiny 12. století začala postupně pronikat i do kopcovitých a lesnatých oblastí jihovýchodních oblastí Čech. Krajina začala být soustavně zalidňována teprve od druhé polovina 12. století což je podloženo archeologickým, historickým a toponomastickým studiem. Již v 11. a 12. století, zde existovala síť izolovaných slovanských sídlišť což potvrzují archeologické objevy poblíž zaniklé vesnice Pfallfenschlag.

Domnívám se, že prvním velkým počinem v kolonizaci Novobystřicka bylo obdarování johanitského rytíře 30 lány nevzdělané lesní půdy a dvorem na řece Bystřici Konrádem¹ II. roku 1175. Osídlení Novobystřicka se jeví jako velice složitý proces, na kterém se jako aktivní činitelé podílely hrabata z Raabsu dále příslušníci Johanitského řádu a v neposlední řadě, zde svůj vliv prosazoval i jeden z největších pozemkových vlastníků v přilehlé oblasti a to pasovské biskupství, které ve druhé polovině 12. století dosáhlo svého největšího územního rozmachu. Dále se ukázalo, že důležitou složkou pro kolonizaci Novobystřicka je migrace slovanského obyvatelstva ze sousední Moravy nebo od jihu z Vitorazska. Změna této situace nastala podle všech okolností někdy v osmdesátých letech 12. století, kdy se rozhodujícím činitelem pro průběh kolonizace staly Zöbingové. Zöbingové nad tímto teritoriem nejenom vykonávaly, ale jako suverénní vládcí území i udělovali fojtské právo. Vyvrcholením kolonizačního úsilí Zöbingenů bylo zbudování románského hradu Landštejn a

---

¹ Konrád II. Z Raabsu

k němu přilehlému kostelu, který svou neobvyklou velikostí dokládal velkoryse pojatou výstavbu nového sídla Zöbingenu.

Kolonizace postupovala od jihu, z nížeji položených oblastí podél rakouské Dyje do vyšších poloh pohraničního hvozdu. Nebyla jistě jednorázovým aktem, kterému neodpovídá kopcovitý a poměrně nepřístupný terén krajiny, ale byla prováděna postupně, v nejpříhodnějších místech pro zakládání osad, kolem řeky Bystřice a potoka Pstruhovec. Určení chronologie vzniku nejstarších zemědělských osad je při tomto nedostatku konkrétních údajů velmi obtížné. U většiny osad na Novobystřicku nacházíme však tzv. záhumenicové plužiny (Waldhufenfluren), které jsou typické pro mladší sídelní oblasti. Jsou tvořeny kratšími i delšími pásy (podle povahy terénu), jež vedou od osady přes ornou půdu i louky k okraji katastru. Jedná se vesměs o dvoustranné záhumenice, kdy osada je umístěna ve středu katastru. Takové uspořádání polí má například ves Kuní.

Na Novobystřicku se setkáváme také se záhumenicemi klínovými (Radialwaldhufenfluren), které navazují na kruhový půdorys vesnice paprskovitým uspořádáním polí a rozšiřují se směrem k okraji katastru. Jak naznačuje systém cest, měly takové uspořádání plužiny² původně obce Veclov a Dětríš.

Přibližné určení časových vrstev a proudů kolonizace na Novobystřicku nám umožňují výsledky studia místních jmen. Místní jména ve sledovaném regionu se dají rozlišit do třech hlavních skupin podle původu jejich vzniku. I. skupina Německá genitivní jména a Česká místní jména (Košťálov - Gottschallings, Dětríš - Dietreichs, Veclov - Wetzlers, Pernárec - Pernharts, Rajchěrov, Dobrotín, Kuní, Návary. II. Skupina místní jména mytební tvořené koncovkou – Schla (Košlak - Koks Schlag), III. skupina místní jména odvozená od polohy atd. (Romava - Romau)

Německá genitivní jména v první skupině jsou tvořena od osobního jména genitivní koncovkou – s. V původním významu jsou to adjektiva přivlastňovací, která označovala majitele dvora, usedlosti apod. Česká místní jména stejného významu vznikla buď pouhým měkčením koncové souhlásky sufixem –jb, nebo koncovkami – ov a –ín. Nižší polohy na jihu Novobystřicka (Kolonizace započata Vítkovci někdy od poloviny 13. století.) I. skupina - Místní jména mytební (Rodungsnamen) tvořené koncovkou – schlag. Nižší polohy na jihu Novobystřicka. Možno pokládat za nejstarší osadu území (Zobingská kolonizace 1190-1232).

Do třetí skupiny spadají všechna ostatní místní jména odvozená od polohy nebo podoby místa, podle druhu vody, lesního porostu apod.

Po vyměření zöbingského rodu r. 1232 se dostala Novobystřická krajina přechodně do rukou pánů z Hirschbergu. Tato další fáze středověké kolonizace Novobystřicka vyplňuje pak přibližně druhou polovinu 13. a počátek 14. století až do nástupu Viléma z Landštejna. Poslední kolonizační vlnu můžeme spojovat nejspíše až s mocenským vzestupem vítkovské větve pánů z Landštejna za jejího nejvýznamnějšího představitele Viléma z Landštejna, který v první polovině 14. století shromáždil ve svých rukou rozsáhlý majetek na jihu českého státu od Landštejna na východě, přes Třeboň, Lomnici n. Lužnicí, Nové Hrady a Trhové sviny na západě. Je téměř jisté, že za Vilémova panování došlo k dalšímu rozšíření sídelní ekumeny³ zakládáním nových osad.

Během první poloviny 14. století byl tak v podstatě dokončen sídelní vývoj celého Novobystřicka, který vytvořil předpoklady pro vznik dvou samostatných hospodářských jednotek a to panství bystřického a panství Landštejnského. Na základě převažujícího počtu německých genitivních jmen se můžeme domnívat, že hlavní podíl při vysazování vesnic ve druhé polovině 13. a první polovině 14. století měly v návaznosti na předchozí údobí i nadále dolnorakouští kolonisté. Ve jménech některých osad však nacházíme i česká osobní jména (např. Dobrotín - Dobrota, Kuní-Kun). Český původ místního jména není vyloučen ani u vsi Návary. Účast na osidlování regionu měly tedy již od nejstarších dob i kolonisté českého původu. Většina zakládaných vesnic byla vysazována asi již na právu emfyteutickém⁴. Jejich velikost nebyla ovšem nijak značná a dalšímu rozšiřování polností zabraňoval nepřilíh vhodný terén krajiny.

V průběhu 15. a 16. století pak řada z těchto osad zpusťla a částečně nebo úplně zanikla. Koncem osmdesátých let 15. století se jako pusté vsi připomínají Romava, Rejhýřov (Rajchěrov), Arnolec,

² Část katastru obce používaná k zemědělství, popř. zemědělská půda obdělávaná pluhem

³ Obydlená část Země; krajina pozmeněná člověkem

⁴ Emfyteuse u nás od 13. století udělována nejdříve cizím kolonistům později i domácimu obyv.; stanovila podmínky dědičného nájmu půdy s jistou samosprávou. Užívaná i ve městech jako určitá forma pozemkové držby.

Friedrichs Kyntřov a Pranšláky. Znovu obnoveny byly jen vsi Romava a Rajchěřov. Arnolec je zmiňován r. 1487 a 1599. Stála mezi Dobrotínem a Návary. Na jejím místě se dochoval jen hospodářský dvůr zvaný Arnoldův (arnolzof). Ves Friedrichs se v pramenech objevuje prvně r. 1375 jako majetek pánů z Pořešína a r. 1487 je počítána k Landštejnskému panství již jako pustá. Stála nejspíše někde na jih od starého města, snad poblíž osady Návary, se kterou je společně jmenována r. 1375. Ves Kyntřov je zmiňován v pramenech pouze r. 1599 a to již jako pustá. Patřila k Landštejnu a je pravděpodobné, že se jako další zaniklé vsi jižního cípu Landštejnska nalézala v této oblasti. Ves Pranšláky se objevuje v pramenech prvně roku 1488 a to již jako pustá. Nalézala se nedaleko Konrace, kde stojí dnes několik samot zvaných Mýtinky⁵.

Struktura sakrálních staveb zkoumaného území a její vývoj

Od konce 12. století náleželo území Novobystřicka pod církevní správu pasovského biskupství. Celé dolní Rakousy na sever od Dunaje spadaly v tomto období do pravomoci děkanátu steinského, k němuž jsou koncem 14. století počítány také fary v Bystřici a Landštejně. Nejstarším dokladem o církevní příslušnosti Novobystřicka k pasovské diecézi a zároveň i prvním dokladem o existenci sakrálního objektu v této krajině je listina biskupa Theobalda z r. 1188.

První sakrální stavba byla vystavěna na Novobystřicku v 80. letech 12. století v místech staré osady Bystřice. Asi o něco později než kostel v Bystřici byl vystavěn kostel u Landštejna (Markl-dnes zv.Pomezí), jehož románská architektura umožňuje klást jeho vznik do konce 12. až počátku 13. století. Zřízení kostela souvisí s působením druhé nejvýznamnější církevní instituce na Novobystřicku na přelomu 12. a 13. století a to rytířským řádem Johanitů. Tato stavba byla do poloviny 14. století největším církevním objektem na Novobystřicku. Poté byl zbudován kostel ve Starém Městě pod Landštejnem, který se stal společně s kostelem v Nové Bystřici církevním základem pro zkoumanou oblast.

Oblast jižně od Starého města spadala farou pod Staré město, oblast vesnic Romava, Rajchěřov a Staré hutě spadala farou pod Novou Bystřici. Obecní sakrální stavby (kaple) vznikaly v těchto vsích až během 18. a 19. století, v žádné z nich ale nikdy nebyla fara. To dokládá, jak sčítání obyvatel na Novobystřicku, tak vznik sakrálních staveb ve zkoumaných vsích, který se datuje na 18. a 19. století.

Sakrální stavby vznikly ve vsích Dobrotám (zasvěcená sv.Terezie z Lisieux), Filipov (zasvěcení se nám nepodařilo zjistit), Košťálkov (kaple zasvěcená sv.andělům strážným), Romava (kaple zasvěcená nalezení sv.Kříže), Rajchěřov (kaple zasvěcená sv.Michaeli) a Veclov (zasvěcení se nám nepodařilo zjistit).

Většina těchto staveb byla bez odsvěcení zbourána v padesátých letech minulého století, až na kapli ve Veclově, Dobrotíně, a Filipově. Kaple v Dobrotíně zůstala nevyužívaná a chátrá., kaple ve Veclově a Filipově byly koncem 70., nebo počátkem 80.let 20. století prodány státem do soukromého vlastnictví a jsou využívány k obytným účelům.

Nejstarší stezky ve zkoumaném území

Vzhledem k průběhu kolonizace na Novobystřicku v poslední třetině 12. století je nepochybné, že již ve 12. století existovalo trvalé spojení mezi oblastí horního Podyjí a územím Novobystřicka dálkovými cestami.

Jednou z neznámějších stezek je tzv. Rakouská, která vycházela z hradu Raabsu, směřovala na severozápad k českým hranicím, procházela okolo vsí Rajchěřov a Romava, dále vedla přes Novou Bystřici do Jindřichova Hradce a pravděpodobně směřovala na Prahu. Ve 12. století tato stezka zřejmě procházela jen jižním úsekem Novobystřicka, odkud pokračovala dále do Čech ke Stráži n. Nežárkou a Třeboni. Roku 1359 je označena jako zemská silnice vedoucí z Nové Bystřice do Třeboně. V hraničním protokolu z r. 1548 se zmiňuje část této stezky jako zemská silnice v úseku Nová Bystřice – Reingers.

---

⁵ Zbourané pravděpodobně armádou v 50. letech min. století

Tzv. mladší odbočka této stezky - severněji položená cesta přes Staré město a Landštejn, která prochází již vyššími polohami území a hlouběji v pohraničním hvozdu, je jistě mladšího původu, podobně jako spojení mezi Bystřicí a Jindřichovým Hradcem, které nevzniklo dříve než ve 13. století.

Historický vývoj významných krajinných prvků v oblasti

Vývoj sídelní struktury

Oblast jižně od Větrova

Sídelní struktura se v této oblasti začala formovat pravděpodobně před první polovinou 14. století. Písemně nebyly do poloviny 14. století vsi Romava, Rajchěrov a Staré Hutě doloženy. To, ale nevyvrací teorii, že výše zmíněné vsi existovaly již před polovinou 14. století. Vznik vsí může souviset s tzv. „Rakouskou stezkou“, která ve 12. století vedla ze Stráže nad Nežárkou přes Novou Bystřici a oblast okolo vesnice Romava směrem na rakouský Raabs.

V tomto období, zde mohly vznikat již první komunikace. První zmínka o vsi Staré Hutě je z r. 1381 o Romavě a Rajchěrovu z r. 1487. V tomto období spadaly tyto vsi pod zámek v Nové Bystřici. Další možností jak zjistit stáří vesnic je rozbor jejich názvů. Název Rajchěrov je České místní jméno, které vzniklo buď pouhým měkčením koncové souhlásky sufixem –jb, nebo koncovkami –ov a –ín. Z toho vyplývá, že ves vznikla pravděpodobně při kolonizaci, která započala Vítkovci pravděpodobně od první poloviny 13. století. Název vesnice Romava⁶ spadá do místních jmen odvozených od polohy nebo podoby místa, podle druhu vody, lesního porostu apod. Z toho vyplývá, že ves vznikla pravděpodobně při kolonizaci, která započala Vítkovci někdy od první poloviny 13. století. Podobné to pravděpodobně bude i se vsí Staré Hutě.

V období osmdesátých let. 15. století se jako pusté vsi připomínaly Romava a Rajchěrov (Rejchýřov), o vsi Staré Hutě nebyla žádná zmínka, což může vypovídat o tom, že ves Staré Hutě zanikla již dříve a byla obnovena až v 17. století. Opuštění těchto vesnic může souviset se zánikem tzv. „Rakouské stezky“, ale tato možnost se jeví jako dosti nepravděpodobná. Pravděpodobnější bude, že opuštění vesnic souvisí s obecně neprospěšnými poměry pro zemědělství. Zánik vesnic může také souviset s obdobím husitských válek a nestabilním obdobím po nich, případně i s klimatickými výkyvy (u nás uváděno období dlouhodobého tepla a sucha koncem 15. a začátkem 16. století).

Na Mülerově mapě z roku 1720 jsou opět vesnice Rajchěrov a Romava uváděny, Staré hutě na ní uvedeny nejsou. Důvod obnovení těchto vesnic nám není znám, ale mohl souviset s celkovou stabilizací společenských poměrů.

Můžeme předpokládat, že až na výjimku Starých Hutí, kde byla důlní činnost a později sklárna, se zde obyvatelé živilí zemědělstvím, a to převážně pastevectvím skotu a ovcí. Protože zde půda byla příliš kyselá a kamenitá a nadmořská výška se v této oblasti pohybovala mezi 600-700 m.n.m z toho daly se zde pěstovat méně náročné plodiny jako brambory, ad.

Během období tzv. „Rakouska-Uherska“ byla oblast vesnic Romavy, Rajchěrova a Starých Hutí zcela spojena s Rakouskem, o čemž mj. vypovídá i fakt, že v Rakouské obci Reingers se nacházela pošta pro tuto oblast.

Po první světové válce se Československo osamostatnilo. V období tzv. „První republiky“ došlo k prvním vystěhováním Němců, o tom vypovídají sčítání obyvatelstva na Novobystřicku, které probíhali v období tzv. „První republiky“ a ze kterých je zřejmé postupné snižování počtu obyvatel v této oblasti. V Romavě byla zbudována celnice, která mj. i tvořila nové pracovní příležitosti pro okolní obyvatele. Při sčítání obyvatel na Novobystřicku, které probíhalo v roce 1910 se všichni obyvatelé z výše jmenovaných vsí přihlásili jako Němci. 2. světová válka se této oblasti nijak významně nedotkla.

Po druhé světové byly tyto vesnice vysídleny a obyvatelé z nich odsunuti do Rakouska. Po roce 1945 se s příchodem „českých kolonistů“ do vysídlených vesnic navrací život. Vesnice začínají znovu fungovat, obnovuje se zemědělská činnost ad. V padesátých letech jsou obyvatelé vesnic Romavy, Rajchěrova, Starých Hutí a k nim přilehlých osad a samot vysídlení znovu z důvodu vytyčení a ostrahy pohraničního pásma a budování příslušné vojenské infrastruktury. Zachovány byly pouze obce Filipov, Dobrotín a Návary, ale i zde počet obyvatel postupně ubýval a mnoho budov během dalších desetiletí zpusťlo, nebo bylo zbořeno. Za vesnicemi Veclov a Návary a dále přibližně na spojnici k samotě Mýtinky směrem na jih, tj. cca 2-3 km od státní hranice s Rakouskem byly nataženy pověstné dráty tzv. „Železné opony“. Původní hlavní cesty spojující jednotlivé obce byly modernizovány a využívány jako tzv. „signálky“ pro potřebu Pohraniční stráže“. Opuštěná stavení

⁶ Jméno Robnawa- Robenau (Havraní luh, niva)

zcela vysídlených vesnic jižně od „opony“ byla pomocí těžké techniky srovnána se zemí, aby nemohla sloužit jako úkryt případným uprchlíkům.

Přístup na území, v kterém se nacházely výše zmíněné vesnice byl zakázán a umožněn pouze s propustkou. Velmi dlouho totiž bylo na tomto území nadále hospodářeno a mnoho obyvatel z dosud obydlených vesnic a Starého města do této „zakázané zóny“ chodilo pracovat.

Po státním převratu v roce 1989 byl zrušen zákaz vstupu, nicméně vzhledem k absenci hraničních přechodů i jakékoli infrastruktury nedošlo k oživení této oblasti. Jedinou výjimkou je větší množství chatařů, kteří začali rekonstruovat zanikající stavení v částečně zachovalých vesnicích (Návary, Veclov, Filipov), zahradnictví ve Filipově, bizoní farma u Veclova a neúspěšná snaha o vybudování tzv. Rekreačního parku Rajchěrov v polovině 90. let. Okresním úřadem v Jindřichově Hradci byla tato oblast vyhlášena jako Přírodní park Česká Kanada a platí v ní stavební uzávěrka. V současnosti, zde vede cyklostezka.

Staré Hutě

První zmínka o Starých Hutích je z roku 1381. Předpokládáme, že Staré hutě zanikly již před zánikem vesnic Romava a Rajchěrov a to před osmdesátými lety 15. století a předpokládáme, že po roce 1723 byly znovu obnoveny. O tom vypovídá Müllerova mapa Čech, která tuto ves neuvádí. Obyvatelé této vesnice se pravděpodobně živilí hutnictvím, sklářstvím ad. Roku 1840, zde žilo 102 obyvatel, roku 1870, zde žilo 300 obyvatel. Pro srovnání v Rajchěrově žilo 286 obyvatel. Roku 1890 tuto vesnici obývalo 249 obyvatel. Ze sčítání obyvatel, které na Novobystřicku probíhalo roku 1910 vyplývá, že tuto obec obývalo 219 obyvatel z toho 219 Německých a celkový počet domů v této obci čítal 41.

Pod ves Staré Hutě spadaly také Hamry (Hammer häuser) a Mähring. Poslední nám známé sčítání obyvatel proběhlo roku 1939. Z toho vyplývá, že ves Staré Hutě měla před II. Světovou válkou 153 obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Müllerovy mapy- Není na mapě, pravděpodobně vznikla po roce 1723

Období I. vojenského mapování- Alte Glashütte

Období II. vojenského mapování- Althütten

Období III. vojenského mapování- St. Hutě (Alt Hütten)

Romava

První zmínka o vsi Romava je z roku 1487. V tomto období patřila k zámku v Nové Bystřici. V osmdesátých letech 15. století se uvádí jako pustá společně se vsí Rajchěrov. Po nějaké době byla znovu obnovena. Její opuštění může souviset s nepříznivými podmínkami pro zemědělství, které panovali v oblasti okolo vesnic Romavy a Rajchěrova. Obyvatelé této vesnice se pravděpodobně živilí zemědělstvím, zejména pastevectvím ovcí. Po zániku tzv. „Rakouska-Uherska“ se významnou pracovní příležitostí pro okolní obyvatele stala celnice v Romavě. Roku 1840 měla Romava 344 obyvatel, roku 1870, zde žilo 397 obyvatel a roku 1890 tuto ves obývalo 431 obyvatel. Ze sčítání obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku roku 1910 vyplývá, že zde stálo 64 domů, které obávalo celkem 385 obyvatel z toho 385 Němců. Pod ves Romavu spadal Mähringer Häuser. Poslední nám známé sčítání obyvatel proběhlo roku 1939. Z toho vyplývá, že ves Romava měla před 2.světovou válkou 259 obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Müllerovy mapy- Ramau

Období I. vojenského mapování- Romau

Období II. vojenského mapování- Romau

Období III. vojenského mapování- Romava

Rajchěřov

První zmínka o vsi Rajchěřov je z roku 1487. V tomto období patřila k zámku v Nové Bystřici. V osmdesátých letech 15. století se uvádí jako pustá společně se vsí Romava. Po nějaké době byla znovu obnovena. Její opuštění může souviset s nepříznivými podmínkami pro zemědělství, které panovali v oblasti okolo vesnic Romavy a Rajchěřova. Obyvatelé této vesnice se pravděpodobně živili zemědělstvím, zejména pastevectvím ovcí. Po zániku Rakouska-Uherska se navíc pracovní příležitostí pro obyvatele stala celnice v Romavě. Roku 1840 měl Rajchěřov 346 obyvatel, roku 1870, zde žilo 286 obyvatel a roku 1890 tuto ves obývalo 277 obyvatel. Ze sčítání obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku roku 1910 vyplývá, že zde stálo 55 domů, které obývalo celkem 275 obyvatel, z toho 275 Němců. Poslední nám známé sčítání obyvatel proběhlo roku 1939. Z toho vyplývá, že ves Rajchěřov měla před 2. světovou válkou 241 obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Mülerovy mapy-Reichers

Období I. vojenského mapování-Reichers

Období II. vojenského mapování- Reichers

Období III. vojenského mapování- Rajchěřov

Občanská vybavenost v obcích:

Celá oblast spadala do farnosti Nová Bystřice. Do roku 1918 pod poštovní úřad v rakouském Reingers, později pravděpodobně pod poštovní úřad ve Starém městě pod Landštejnem.

Ve vsi Rajchěřov se nacházela hospoda, obecní úřad a německá škola. Z církevních staveb se zde uprostřed obce nacházela barokní kaple sv. Michala z roku 1714, ke které byla roku 1803 přistavěna věž. Kaple představovala nejvýznamnější architektonickou památku v celé oblasti.

Ve vsi Romava se nacházela hospoda, obecní úřad, německá škola, hasičská zbrojnice, která sloužila pro celou oblast a celnice. Z církevních staveb se, zde nacházela kaple Nalezení sv. Kříže pravděpodobně ze 2. poloviny 19. století.

Ve vsi Staré Hutě se pravděpodobně nacházela sklárna, obecní úřad a německá škola. Mimo Božích muk se zde nenacházela žádná větší sakrální stavba.

Oblast jižně od Starého Města

Sídelní struktura v oblasti jižně od Starého Města se začala formovat pravděpodobně dříve než v oblasti vesnic Romavy, Rajchářova a Starých Hutí. Nejstarší písemně doloženou osadou je v tomto území Staré Město pod Landštejnem. Jeho vznik se datuje do první poloviny 13. století společně se vsí Peršláček. Vznik těchto osad může souviset s mladší odbočkou tzv. „Rakouské stezky“, která vedla z Nové Bystřice přes Peršláček a Staré Město dále na Slavonice a také s blízkým pomezím hradem Landštejn. Jednou z nejstarších osad na jih od Starého Města je ves Košlak, která byla založena v období tzv. Zöbingské kolonizace, a to mezi lety 1190-1232. O tom vypovídá jeho místní **mytební** jméno s koncovkou schlag, které je charakteristické právě pro dobu Zöbingské kolonizace.

Vznik vesnic Dobrotín, Dětršíš, Veclov, Pernárec, Kuní, Košťálkov, Arnolec, Friedreichs, Kyntřov a Návary je předpokládán do první poloviny čtrnáctého století. Vznik těchto vsí můžeme spojovat s dobrými podmínkami pro zemědělství a nižší nadmořskou výškou, než v oblasti jižně od Větrova. To obyvatelům umožňovalo pěstovat více náročných plodin, jako většinu druhů obilí, zeleninu, len ad. Stáří vesnic můžeme určit buď pomocí místních jmen, nebo uspořádání plužin.

Záhumenicové plužiny (Waldhufenfluren), které jsou typické pro mladší sídelní oblasti. Jsou tvořeny kratšími i delšími pásy (podle povahy terénu), jež vedou od osady přes ornou půdu i louky k okraji katastru. Jedná se vesměs o dvoustranné záhumenice, kdy osada je umístěna ve středu katastru. Takové uspořádání polí měla například ves Kuní.

Dále se v oblasti jižně od Starého Města setkáváme také se záhumenicemi klínovými (Radialwaldhufenfluren), které navazují na kruhový půdorys vesnice paprskovitým uspořádáním polí a rozšiřují se směrem k okraji katastru. Jak naznačuje systém cest, měly takové uspořádání plužiny⁷ původně obce Veclov a Dětršíš. Z výzkumu místních mytebních jmen vyplývá, že vesnice Košťálkov, Veclov, Pernárec, Dětršíš, Dobrotín, Kuní a Návary vznikly v době kolonizace, která započala Vítkovci někdy od poloviny 13. století.

V průběhu 15. a 16. století pak řada z těchto osad zpusťla a částečně nebo úplně zanikla. Koncem osmdesátých let 15. století se jako pusté vsi připomínají Arnolec, Friedreichs, Kyntřov a Pranšláky. Žádná z těchto vesnic nebyla znovu obnovena. Arnolec je zmiňován r. 1487 a 1599. Stála mezi Dobrotínem a Návary. Na jejím místě se dochoval jen hospodářský dvůr zvaný Arnoldův (Arnolzshof). Ves Friedreichs se v pramenech objevuje prvně r. 1375 jako majetek pánů z Pořešína a r. 1487 je počítána k Landštejnskému panství již jako pustá. Stála nejspíše někde na jih od starého města, snad poblíž osady Návary, se kterou je společně jmenována r. 1375. Ves Kyntřov je zmiňován v pramenech pouze r. 1599 a to již jako pustá. Patřila k Landštejnu a je pravděpodobné, že se jako další zaniklé vsi jižního cípu Landštejnska nalézala v této oblasti. Ves Pranšláky se objevuje v pramenech prvně roku 1488 a to již jako pustá. Nalézala se nedaleko Konrace, kde stojí dnes několik samot zvaných Mýtinky. Proč zanikly výše zmíněné vesnice není zcela jasné. Zánik vesnic může souviset s obdobím husitských válek a nestabilní období po nich, případně i s klimatickými výkyvy (u nás uváděno období dlouhodobého tepla a sucha koncem 15. a začátkem 16. století).

Během období Rakouska-Uherska byla oblast jižně od Starého Města přirozeně spojena s Rakouskem, o čemž mj. vypovídá i fakt, že v Rakouské obci Kautzen byla pošta pro oblast okolo vsi Košťálkov. Hlavní obživou obyvatel bylo zemědělství a postupně stále více textilní výroba.

Po první světové válce se Československo osamostatnilo. Základní obživou obyvatel v období tzv. „První republiky“ bylo zemědělství a textilní výroba a s ním spojené zpracování lnu (přádelna lnu ještě po 2. světové válce fungovala u Venclova) a vlny. V oblasti Novobystřicka se nenacházela žádná velká průmyslová aglomerace. V celé oblasti byly jen dvě továrny- textilky v Nové Bystřici a ve Slavonicích. Mnoho pracovních příležitostí nabízely také lesní závody. Statek (zámek) v Dobrohoři zaměstnával několik stovek obyvatel z těchto vesnic.

Ve výše zmíněném období došlo k prvnímu vystěhovávání části německého obyvatelstva jak o tom vypovídají sčítání obyvatelstva na Novobystřicku, které probíhali v období tzv. „První republiky“. Po druhé světové válce byly tyto vesnice vysídleny a obyvatelé z nich odsunuti do Rakouska. Vysídlování Němců z oblasti jižně od Starého Města probíhalo v již květnu 1945. Takto byly vysídleny vesnice Košťálkov, Kuní, Košlak, Pernárec a Dětršíš.

---

⁷ Část katastru obce používaná k zemědělství, popř. zemědělská půda obdělávaná pluhem

Jako první přišla na řadu vesnice Košťálov, která byla vysídlována v noci na 12. května roku 1945. Této akci velel Franz Tupý naposled bytem ve Starém Městě pod Landštejnem. Vysídlení Košťálkova muselo být provedeno během jedné hodiny . Při této akci přišel jeden Němec o život a druhý byl zraněn.

Dne 28. května 1945 ve 14:30 odpoledne přijela nákladní auta plně obsazená partyzány pod vedením Tupého do vesnic Košlak, Pernárec a Dětršíš. Do deseti minut se museli všichni obyvatelé shromáždit na návsi. Mohli mít zavazadlo, které vážilo maximálně 30kg. a měly 30 minut nato opustit obec a přejít do Rakouska.

Dne 30. května 1945 v půl osmě ráno přišli partizáni do vsi Kuní. Z každé rodiny vzali jednoho muže jako rukojmí. Vysocí představitelé obce byly surově zbiti. V půl třetí odpoledne byly obyvatelé vyhnáni do Rakouska.

Odsunem Německého obyvatelstva došlo ke snížení počtu obyvatel na Novobystřicku.

Zůstaly pouze Čeští obyvatelé, kterých bylo příliš málo nato, aby obhospodařovali půdu a starali se o všechna stavení, která zbyla po odsunutých Němcích. A tak na Novobystřicko proudí noví obyvatelé.

Po roce 1945 se s příchodem „českých kolonistů“ do vysídlených vesnic navrácí život. Vesnice začínají znovu fungovat, obnovuje se zemědělská činnost ad. V padesátých letech jsou obyvatelé vesnic Košlak, Pernárec, , Kuní, Dětršíš a Košťálov vysídleni znovu z důvodu vytyčení a ostrahy pohraničního pásma a budování příslušné vojenské infrastruktury. Zachovány byly pouze obce Veclov a Návary, ale i zde počet obyvatel postupně ubýval a mnoho budov během dalších desetiletí zpusťlo, nebo bylo zbořeno. Za vesnicemi Veclov a Návary směrem na jih, tj. cca 2-3km od státní hranice s Rakouskem byly nataženy pověstné dráty tzv. „Železné opony“. Původní hlavní cesty spojující jednotlivé obce byly modernizovány a využívány jako tzv. „signálky“ pro potřebu Pohraniční stráže“. Opuštěná stavení zcela vysídlených vesnic jižně od „opony“ byla pomocí těžké techniky srovnána se zemí, aby nemohla sloužit jako úkryt případným uprchlíkům.

Přístup na území, v kterém se nacházely výše zmíněné vesnice byl zakázán a umožněn pouze s propustkou. Velmi dlouho totiž byl na tomto území nadále hospodařeno a mnoho obyvatel z dosud obydlených vesnic a Starého města do této „zakázané zóny“ chodilo pracovat.

Zemědělská činnost i textilní výroba v oblasti přetrvávala velice dlouho, útlum nastával postupně, především během 70. a 80.let. Produktivita Státního statku ve Starém městě klesala, pole byla stále více nahrazována pastvinami, kraj uživil stále méně lidí.

Po státním převratu v roce 1989 byl zrušen zákaz vstupu, nicméně vzhledem k absenci hraničních přechodů i jakékoli infrastruktury nedošlo k oživení této oblasti. Jedinou výjimkou je větší množství chatařů, kteří začali rekonstruovat zanikající stavení v částečně zachovalých vesnicích (Návary, Veclov, Filipov)a neúspěšná snaha o vybudování tzv. Rekreačního parku Rajchěřov v polovině 90.let.

Kuní:

První zmínka o vsi Kuní je z roku 1487. V tomto roce bylo připojeno k zámku v Nové Bystřici, společně se vsí Dobrotín. Roku 1588 bylo připojeno k dominiu Landštejn tehdy (Landssteyn) společně se vsí Košlak pod jménem Kuň (?). Kuní spadalo do katastru obce Dětršíš společně se vsí Košlak a Pernárec . Ze sčítání obyvatel na Novobystřicku, které zde probíhalo roku 1910 vyplývá, že ves Kuní měla 102 obyvatel, kteří bydleli v 67 domech. Všichni obyvatelé této obce se přihlásily k německé národnosti.

Historické názvy obce:

Období Mülerovy mapy- Kain

Období I. vojenského mapování- Kain

Období II. vojenského mapování- Kainn

Období III. vojenského mapování- Kuní

Dětršíš:

První zmínka o vsi Dětršíš je z roku 1487. V tomto období spadala pod dominium Landštejn. Dětršíš byla Katastrál. obcí pod, kterou spadaly vsi Kuní, Pernárec a Košlak , o tom vypovídá sčítání

obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku v roce 1910. Z tohoto sčítání vyplývá, že ves Dětrfš obývalo 142 obyvatel, kteří bydlely ve 24. domech. Všichni obyvatelé této obce se přihlásily k německé národnosti. Poštou a Farou spadalo okolí obce Dětrfš pod Staré Město.

Historické názvy obce:

Období Múlerovy mapy- Didereichs
Období I. vojenského mapování- Didereichs
Období II. vojenského mapování- Dietreichs
Období III. vojenského mapování- Dětrfš

Košlak:

První zmínka o vsi Košlak je z roku 1487. V této době nesl označení Kosslak. Nacházel se u něj rybník, který pravděpodobně s výše zmíněnou vsí spadal pod dominium Landštejn. Ze sčítání obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku roku 1910 vyplývá, že se v této vsi nacházelo 8 domů, které obývalo 37 Německých obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Múlerovy mapy- Koks Schlag
Období I. vojenského mapování- Koks Schlag
Období II. vojenského mapování- Koks Schlag
Období III. vojenského mapování- Košlak

Pernárec:

První zmínka o vsi Pernárec je z roku 1579. V této době se pro ní nese označení Bernáreck. Pravděpodobně spadala pod dominium Landštejn. Ze sčítání obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku roku 1910 vyplývá, že se v této vsi nacházelo 14 domů, které obývalo 61 německých obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Múlerovy mapy- Bernhards
Období I. vojenského mapování- Bernhards
Období II. vojenského mapování- Bernharts
Období III. vojenského mapování- Pernárec

Košťáلكov:

První zmínka o vsi Košťáلكov je z roku 1487. V tomto období spadala pod dominium Landštejn a neslo se pro ní pravděpodobně označení Kosstialkow. Její Německé jméno je doložené až v 18. století. Gottschallings neboli „boží sluha“ bylo v té době hojně využívané a oblíbené jméno. Ze sčítání obyvatel, které probíhalo na Novobystřicku roku 1910 vyplývá, že se v této vsi nacházelo 62 domů, které obývalo 325 německých obyvatel.

Historické názvy obce:

Období Múlerovy mapy- Gottschalings
Období I. vojenského mapování- Gotschalings
Období II. vojenského mapování- Gottschallings
Období III. vojenského mapování- Košťáلكov

Občanská vybavenost v obcích

Celá oblast náležela k farnímu i poštovnímu úřadu ve Starém městě pod Landštejnem.

Ve vsi Kuní se nacházely 2 hospody, obchod, obecní úřad a německá škola, která zde byla pravděpodobně založena v r.1939. Mimo Božích muk se zde nenacházela žádná větší sakrální stavba.

Mimo Božích muk se zde nenacházela žádná větší sakrální stavba. Žádná další občanská vybavenost nám není známa.

Mimo Božích muk se zde nenacházela žádná větší sakrální stavba. Žádná další občanská vybavenost nám není známa.

Mimo Božích muk se zde nenacházela žádná větší sakrální stavba. Žádná další občanská vybavenost nám není známa.

Ve vsi Košťálov se nacházel obecní úřad, zdravotní středisko a německá škola. Ze sakrálních staveb se zde vprostřed vesnice nacházela kaple sv.andělů strážných. Datace kaple není známa. Oltářní obraz znázorňoval anděla strážného. Tento obraz původem z Vídně byl věnován manželé Hánovými roku 1880. Ve věži se roku 1816 nacházely tři zvony, dva z nich pocházely z kláštera v Kutné Hoře, který byl zrušen za Josefa II.. Kaple byla dále vyzdobena votivním obrazem sv. Fabiána a Sebastiána z roku 1776.

Vývoj plochy lesů

Oblast jižně od Větrova

Původním typickým porostem pro tuto oblast byly bučiny, které byly až v 18., nebo 19. století nahrazeny smrčinami. První vymycování zdejších lesů souviselo se vznikem prvních stezek. První doložená stezka tzv. Rakouská probíhala v této oblasti Romavským lesem již ve 12. století. S vymycováním a žďářením lesů v oblasti Starohuťského vrchu souvisí, také vybudování vsi Staré Hutě, se kterou souvisela hutnická činnost již od r. 1381. V 16. a 17. století. je znám větší úbytek lesů v Čechách a na Moravě s tím souvisí vysazování smrkových lesů v 18. a 19. století. Tento úbytek lesů nepostihl nijak markantně výše zmíněnou oblast, a tak si krajina v oblasti jižně od Větrova zachovala až do II. světové války svůj přirozený barokní ráz. Plocha a struktura lesů se mezi jednotlivými vojenskými mapováními příliš neliší. Hlavními lesními celky jsou v této oblasti Starohuťský vrch a Romavský les. Oblast vesnic Romavy, Rajchěrova a Starých Hutí, které byly zbourány v padesátých letech minulého století byla dříve odlesněná a nacházely se, zde pole, pastviny ad. zarůstá nyní lesem.

Müllerova mapa:

Oblast Starohuťského vrchu je zalesněná. Přirozený porost pro tuto je oblast bučina. V okolí vsí Romavy a Rajchěrova jako přirozený porost dominují olšiny, které byly vymýcené, a na jejich místě se na Müllerově mapě zobrazují rybníky, Kačer, rybník pod Kačerem, Rajchěrovský a Romavský mlýnský. Z Müllerovy mapy vyplývá, že oblast jižně od Starohuťského vrchu byla mnohem více zalesněná než se uvádí I. vojenské mapování. Proto můžeme předpokládat, že v období mezi Müllerovou mapou Čech a prvním vojenským mapováním došlo k mýcení lesů ve výše zmíněné oblasti.

První vojenské mapování:

Je již zobrazena ves Staré Hutě, se kterou pravděpodobně souvisí hutnická činnost a s tím spojená těžba dřeva. Dochází k úbytku lesů oproti Müllerově mapě. Největším lesním celkem je Starohuťský vrch (Fistritzter wald). Na jih od Starohuťského vrchu se nacházel malý komplex lesů, poblíž vsi Romava, který vycházel z Rakouska.

Druhé vojenské mapování:

Plocha a struktura lesů byla oproti prvnímu vojenskému mapování zachována na rozdíl od většiny oblastí Čech, Moravy a Slezska. Mýcení lesů, spojené s průmyslovou revolucí se této oblasti příliš nedotklo. Můžeme předpokládat, že dochází ke změně druhového složení lesů, z Bučin na Smrčiny.

Největším lesním celkem zůstává Starohuťský vrch. Na jih od Starohuťského vrchu se zachoval malý komplex lesů poblíž vsi Romava, který se zvětšil oproti I. vojenskému mapování. To může být způsobeno značnou nepřesností prvního vojenského mapování oproti druhému, ale nemůžeme vyloučit výsadbu nových stromů.

Třetí vojenské mapování:

Plocha a struktura lesů byla oproti II. vojenskému mapování částečně zachována. Zanikl rybník pod hrází Kačera a na jeho místě vznikl nový les. Les poblíž vsi Romava byl až na drobné změny stejný jako na II. vojenském mapování. Největším lesním celkem zůstává Větrov, který zůstal beze změn.

Nynější stav:

V padesátých letech minulého století byly vsi Romava, Rajchěřov a Staré Hutě zbourány kvůli stavbě pohraničních bariér. Do oblasti výše zmíněných vesnic byl přístup normálním obyvatelům zakázán a podmíněn propustkou. Lesy ve výše zmíněném území byly spravovány lesníky, kteří měly jako jedni z mála do této oblasti přístup. Roku 1976 tuto oblast postihla velká vichřice s výsledkem 120 tisíc kubiků polomů. Oblast těchto vesnic, která byla dříve odlesněná a nacházely se, zde pole, pastviny ad. zarůstá lesem, který je z části tvořen . Nové smrkové lesy přibýly poblíž vesnice Staré Hutě. V oblasti této vesnice přibýly nové lesní celky tvořené převážně Javorem ad. Další nové lesní plochy přibýly okolo vesnice Romava. Převážně se jedná o smrčiny. Velikost těchto nových lesních ploch se dá srovnávat s původní velikostí Romavského lesa. Okolo zaniklé vsi Rajchěřov a osady Jitra přibýly nové postupně náletově se zalesňující plochy tvořené převážně ladou zarůstající břízou a borovicí. Okresním úřadem v Jindřichově Hradci byla tato oblast vyhlášena jako Přírodní park Česká Kanada a platí v ní stavební uzávěrka. V současnosti zde vede cyklostezka.

Oblast jižně od Starého města

Původním přirozeným porostem této oblasti byly bučiny, v jižní části údolí Pstruhovce doubravy, kolem vodních toků olšiny. Nejstarší mýcení lesů předpokládáme v souvislosti se zakládáním prvních osad do první poloviny 14. století. V 16. a 17. století byla většina lesů v této oblasti vykácena a přeměněna na pole, louky a pastviny. Zvláště šlo o údolí podél toku Pstruhovec.

Nejmenší plocha lesů byla v době 1. vojenského mapování (polovina 18. století). V této době jsou ve sledované oblasti zachovány pouze dva menší lesní celky - východně od údolí Pstruhovce a západně od vsi Košťálkov (Kráví hora).

Od této doby v rozporu s obecným trendem v Čechách se plocha lesů postupně zvětšuje, maximální rozlohu zde lesy měly v období 3. vojenského mapování.

Po odsunu obyvatelstva a likvidaci většin vesnic od 50. let 20. století se zde plocha lesů zásadně nemění. Za nové lesní celky můžeme považovat pouze lesní listnaté komplexy v prostoru zaniklých vesnic a jejich okolí.

Müllerova mapa:

Z Müllerovy mapy Čech vyplývá, že roku 1720 nebylo až na výjimky území jižně od Starého města zalesněné. Jediné větší lesní celky, které se v této oblasti nacházely byly les jihovýchodně od Starého města pod Landštejnem (vrch Kamčatka) a dále lesní komplex jižně a jihozápadně od vesnice Košťálkov.

První vojenské mapování:

Ráz zalesněných ploch se zásadně nemění. Plocha lesů na hřebenu Kamčatka je menší, les u Košťálova leží západně od této obce a tvoří jen malý severní výběžek rozsáhlejšího lesního komplexu v Rakousku. V okolí vodních toků Pstruhovce a jeho přítoků byly zachovány přirozené nivní porosty (pravděpodobně olšiny).

Druhé vojenské mapování:

Podle stavu zachyceném v tomto mapování nedochází k zásadní změně v poloze hlavních lesních celků. Rozloha lesa západně od Košťálova se několikanásobně zvětšila-sahá až k obci Veclov a Návary a od nich ještě dále na sever k Dobrotínu.

Rozloha lesa východně od Pstruhovce se výrazněji nezměnila. Nový lesní komplex je zřejmý v jižním cípu území v okolí Hanflova mlýna.

V okolí vodních toků Pstruhovce a jeho přítoků byly zachovány přirozené pobřežní porosty (pravděpodobně olšiny).

Třetí vojenské mapování:

Nedošlo k zásadní změně v poloze hlavních lesních celků. Rozloha lesa poblíž Hanflova mlýna se několikanásobně zvětšila oproti údajům druhého vojenského mapování. Rozloha lesa, který se nacházel východně od říčky Pstruhovce se zvětšila. Les sahal velice blízko ke dvoru Dobrohoř a dále se stácel na severovýchod směrem od Starého Města. Rozloha lesa západně od Košťálova se v zásadě nezměnila, pouze pruh lesa na spojnici vsí Návary a Veclov byly přeměněny v pastviny. Severní výběžek tohoto lesa až k Dobrotínu zůstal nezměněn. V úseku mezi Dobrotínem a Filipovým vzniká nový les na místě původních polí, luk a pastvin.

Současný stav:

Od doby 3. vojenského mapování se plocha lesů v podstatě nezměnila. Za nové lesní celky můžeme považovat pouze lesní listnaté komplexy v prostoru zaniklých vesnic a jejich okolí. Jde o typický porost zaniklých vesnic tvořený zejména javorem, jírovcem, jilmy, lípami a ovocnými stromy.

Vývoj plochy zemědělské půdy

Oblast jižně od Větrova

První plochy zemědělské půdy byly vytvářeny v souvislosti s kolonizací ve středověku. Největší rozšíření zemědělské půdy je zřejmé v době 1. vojenského mapování, tj. v polovině 18. století. Od této doby až do 2. světové války se plocha zemědělsky využívané půdy v této oblasti v zásadě nemění.

Po likvidaci vesnic v 50. letech je většina ploch zalesněna, nebo ponechána ladem, v severovýchodní části pak přeměněna na pastviny.

Müllerova mapa:

Na Müllerově mapě nelze rozlišit konkrétní způsoby využití zemědělské půdy a jejich přesnou rozlohu. Celkově lze konstatovat, že hlavní oblasti zemědělské půdy se nacházely kolem vesnic Rajchěrov a Romava. Velkou část území kolem těchto obcí tvořily rozlehlé rybníky – Kačer (Brand), rybník pod hrází Kačera (Gr.Romauer T.), Romavský mlýnský a Rajchěrovský.

První vojenské mapování:

Na mapách 1. vojenského mapování nelze rozlišit konkrétní způsoby využití zemědělské půdy. Hlavní zemědělské plochy se nacházely okolo obcí Romava a Rajchěrov. Odlesněnou plochu lze zaznamenat i kolem vesnice Staré hutě (Alte glashütte). Nelze vyloučit, že se v okolí této obce nacházely drobné plochy zemědělské půdy, které byly ve srovnání s oblastí vesnic Romavy a Rajchěrova zanedbatelné. Je také možné, že šlo o vymýcené území z důvodů těžby dřeva pro hutnické účely.

Druhé vojenské mapování:

Většina plochy oblasti mezi vesnicemi Rajchěrov a Romava je využívána. Louky a pastviny v tomto období zde převažují nad plochami polí. Menší plochy pastvin se nacházejí i v okolí Starých hutí.

Třetí vojenské mapování:

Stav od předchozího v podstatě beze změny. V prostoru mezi Romavou a rybníkem Kačer zaniká rybník (Velký Romavský rybník) a na jeho místě jsou menší pole, louky a les.

Současnost:

Po roce 1950 je část zemědělských ploch kolem vesnice Rajchěřov a mezi vesnicemi Rajchěřov a Romava nadále zemědělsky využívána. Postupně jsou ale pole nahrazována pastvinami (od Rajchěřova směrem k Návarům), osázena lesním, převážně smrkovým, ale také březovým, nebo olšovým porostem, nebo nechána ladem. V současnosti v této oblasti není v podstatě žádná využívaná zemědělská půda.

Za zvláštní zmínku stojí bývalá pastvina Hadí vrch, vyhlášená v 80. letech Přírodní rezervací (společenstva jalovců ad.).

Oblast jižně od Starého města

První plochy zemědělské půdy byly vytvářeny v souvislosti s kolonizací ve středověku. Největší rozšíření zemědělské půdy je zřejmě v době 1. vojenského mapování, tj. v polovině 18. století. Od této doby se zemědělsky využívaná plocha spíše zmenšuje. V průběhu 19. století roste podíl plochy polí na úkor luk a pastvin.

Po likvidaci vesnic v 50. letech je oblast nadále zemědělsky využívána, ale postupně jsou pole a louky změněny na pastviny.

Müllerova mapa:

Na Müllerově mapě nelze rozlišit konkrétní způsoby využití zemědělské půdy a jejich přesnou rozlohu. Celkově lze konstatovat, že hlavní oblasti zemědělské půdy se nacházely kolem vesnic Košťálkov, Košlak, Kuní, Pernatec, Dětříš, Veclov, Dobrotín a Návary podél toku Pstruhovec.

První vojenské mapování:

Na mapách 1. vojenského mapování nelze rozlišit konkrétní způsoby využití zemědělské půdy. Hlavní zemědělské plochy se nacházely okolo výše zmíněných vesnic a podél toku Pstruhovec.

Druhé vojenské mapování:

V tomto období je již celé údolí Pstruhovce odlesněné. Ve větší míře se zde nacházely pole, méně pastviny a louky.

Třetí vojenské mapování:

Stav od předchozího v podstatě beze změny. Ve sledované oblasti zcela převládala pole.

Současnost:

Po likvidaci obcí v 50. letech je zpočátku oblast jižně od Starého města je využívána poměrně intenzivně. S postupem několika desetiletí je ale velká část polí nahrazena pastvinami. Malá část ploch je ponechána ladem, nezarůstá zatím ale nijak výrazně. K žádnému významnějšímu zalesňování v této oblasti nedocházelo.

Tento trend trvá i nadále.

Vývoj rybníční a vodní sítě

Oblast jižně od Větrova

Rybníky v oblasti vesnic Romavy a Rajchérova vznikaly pravděpodobně již při příchodu prvních kolonistů v oblasti potočních niv a mokřadů. První zmínka o Romavském a Rajchérovském rybníku je pravděpodobně z roku 1487, tyto rybníky jsou uváděny jako rybník Robnawa a Raicherzowsky. O dataci ostatních rybníků můžeme pouze uvažovat. Prvním spolehlivým zdrojem pro vývoj rybníční sítě je Müllerova mapa Čech. Na ní jsou již zobrazeny rybníky Rajchérovský, Kačer, rybník pod Kačerem⁸ a Romavský mlýnský. Poté můžeme spolehlivě říci, že všechny tyto rybníky existovaly již v 17. století. Starý Romavský rybník vznikl pravděpodobně v období 1723-1763. O tom vypovídá jak Müllerova mapa, tak i první vojenské mapování. Nejvíce rybníků bylo v oblasti vesnic Romavy a Rajchérova v letech 1787-1852 a to celkem 8. V době svého maximálního rozšíření na počátku 17. století zaujímaly v Čechách a na Moravě rybníky plochu asi 180 000ha, která do poloviny 19. století klesla na pouhých 35 000ha. S tím si můžeme spojit úbytek rybníků v oblasti vsí Romava a Rajchěrov, který je dokladován III. Vojenským mapováním. Z původních osmy rybníků zbyly pouze čtyři, a to Romavský mlýnský, Romavský starý, Kačer a Rajchérovský. Na žádném z vojenských mapování není patrná jakákoliv úprava toků (meliorace, napřímení atd.), mají stále přirozeně meandrující ráz. To dokazuje, že úprava toků musela být prováděna po roce 1918, ale nevylučuje fakt, že úprava toků probíhala v padesátých letech minulého století.

Müllerovo mapování:

Na Müllerově mapě Čech jsou již zobrazeny rybníky Rajchérovský, Kačer, rybník pod Kačerem⁹ a Romavský mlýnský. Největší z těchto rybníků je, zde označen Rybník pod Kačerem, jako druhý největší můžeme považovat rybník Kačer a jako třetí Romavský mlýnský. Nejmenší ze soustavy těchto rybníků je Rajchérovský rybník. Jako hlavní a jediný přítok je, zde uvedena říčka Schwartzbach.

První vojenské mapování:

V oblasti Romavy a Rajchérova se nacházelo celkem pět rybníků, ze kterých byl největší rybník Kačer, který byl rozdělen hrází, což vytvořilo dva kaskádovitě uspořádané rybníky. Rybník umístěný pod hrází Kačera sahal od hráze rybníka Kačer, až ke vsi Romava, a měl přibližně stejnou rozlohu. Dalším byl rybník Rajchérovský, který byl třetí největší v této oblasti. Dále se, zde nacházely dva rybníky, a to Mlýnský Romavský, který se svou rozlohou konkuroval rybníku Rajchérovskému a Starý Romavský, který byl nejmenší ze všech rybníků v této oblasti. Na mapách prvního vojenského mapování jsou zřejmé dva hlavní přítoky do této oblasti, a to Černý potok, který pramení pod Starohuťským vrchem a protéká vesnicí Alte GlassHütte (Staré Hutě) a dále se vlévá do rybníka Kačer a Romavský potok, který pramení pod vrchem Větrov a vlévá se také do rybníka Kačer. Rybníky Rajchérovský, Romavský mlýnský a Romavský starý mají své vlastní lokální přítoky.

Druhé vojenské mapování:

V oblasti Rajchérova a Romavy se nacházelo 8 rybníků z toho tři nové. Původní síť rybníků se zachovala. Dva nové rybníky vznikly nad Romavským mlýnským rybníkem a sahaly, až k hrázím rybníka pod Kačerem, jejich rozloha se rovnala polovině rozlohy Romavského mlýnského rybníka. Třetí nový rybník se nacházel poblíž jihozápadní hranice Romavského mlýnského rybníka a svojí rozlohou se rovnal dvěma nově vzniklým rybníkům. Zásadní rozdíl mezi prvním a druhým vojenským mapováním je změna tvarů rybníků. To může být způsobeno nepřesností prvního vojenského mapování oproti druhému, ale nemůžeme vyloučit rozšiřování hrází původních pěti rybníků. Hlavní a lokální přítoky do této oblasti se zachovaly.

Třetí vojenské mapování:

V oblasti Rajchérova a Romavy se nacházely celkem čtyři rybníky. V porovnání s druhým vojenským mapováním ubyly čtyři rybníky a to rybník pod Kačerem dále dva nové rybníky nad Romavským mlýnským rybníkem a rybník poblíž jihozápadní hranice Romavského mlýnského rybníka. Z toho

⁸ Gr. RomauerT (Název tohoto rybníku se nacházel na II. Vojenském mapování.)

můžeme usuzovat, že rozvoj budování rybníků byl mezi obdobím prvního a třetího vojenského mapování. Rozloha čtyř zbylých rybníků se nezměnila oproti druhému vojenskému mapování. Hlavní a lokální přítoky do této oblasti se zachovaly.

Současný stav:

Velikost, počet a poloha rybníků je naprosto totožná se třetím vojenským mapováním. Nejasné je, kdy byla prováděna meliorace a napřímení toků. Možnost, že by probíhala během období tzv. „první republiky“ je dosti nepravděpodobná. Zcela vyloučit se dá také období protektorátu Čechy a Morava. To dokazuje, že meliorace a napřímení toků muselo probíhat po roce 1945. Valná většina toků ve výše zmíněné oblasti byla napřímena a meliorována. Po zbudování tzv. „železné opony“ byla oblast vesnic Romavy a Rajchěrova uzavřena. To klade otázku, zda byly výše zmíněné rybníky v období mezi lety 1955(1960)-1989 využívány. Nyní jsou rybníky Kačer, Rajchěrovský, Romavský mlýnský a Starý Romavský udržované a valná většina z nich je pravděpodobně využívána k chovu ryb.

Oblast jižně od Starého města

Rybníční síť v oblasti jižně od Starého města byla budována pravděpodobně po roce 1720. O tom vypovídá Müllerova mapa Čech na, které nejsou v oblasti jižně od Starého Města zaznamenány žádné rybníky. To, ale nevylučuje, že ve výše zmíněné oblasti nebyly budovány rybníky již při příchodu prvních kolonistů a to pravděpodobně v první pol. 13. století při budování prvních vesnic. Nejvíce rybníků bylo v oblasti jižně od Starého Města zbudováno v letech 1763(1723)-1842. Převážně se jednalo o malé vesnické rybníky z nichž největší byly Návarský, rybník poblíž Hanflova mlýna a rybník jihozápadně od vsi Pernárec. Úbytek rybníků nastal v období druhého vojenského mapování kdy zanikl rybník poblíž Hanflova mlýna a rybník jihozápadně od vsi Pernárec. To bylo dovršeno v letech 1852-1918, kdy zanikla velká část rybníků. Tento úbytek můžeme spojovat s celostátním úbytkem rybníků-(viz. Úvod o Romavě a Rajchěrově). Na žádném z vojenských mapování není patrná jakákoliv úprava toků (meliorace, napřímení atd.), mají stále přirozeně meandrující ráz. To dokazuje, že úprava toků musela být prováděna po roce 1918, pravděpodobně od padesátých let minulého století.

Müllerovo mapování:

Na Müllerově mapě Čech není v oblasti jižně od Starého Města zaznamenán žádný rybník. Z toho můžeme usuzovat, že se v této oblasti budovala rybníční síť až po vzniku Müllerovy mapy, a to po roce 1720. Na mapě jsou zobrazeny potoky Pstruhovec a Návarský jako hlavní toky této oblasti.

První vojenské mapování:

V oblasti jižně od starého města se nacházelo nespočet malých lokálních vesnických rybníků. Skoro v každé vsi se nacházel alespoň jeden rybník, jen v obcích Košlak (Koksclag) a Starém městě (Altstadt) nebyl žádný. Ve výše zmíněné oblasti se nacházely pouze tři rybníky, které byly schopné konkurovat rybníkům v oblasti Romavy a Rajchěrova, a to rybník Návarský, který byl největším v této oblasti dále rybník, který se nacházel poblíž Hanflova mlýna (Hanfthal), ten byl druhý největší a poslední nejmenší z těchto třech se nacházel jihozápadně od vsi Pernárec (Bernhards). Nesmíme opomenout síť malých rybníků, která se nacházela na meších potocích v oblasti jižně od Starého Města.

Hlavním tokem výše zmíněné oblasti byla říčka Pstruhovec, která pramení pod Landštejnským masivem, protéká Starým Městem a teče dále do Rakouska, do ní se vlévají malé potoky, které pramení na jihovýchodní hranici s Rakouskem. Hlavním přítokem do Návarského rybníka byl Návarský potok, který pramení pod Křížovým vrchem. Rybník poblíž Hanflova mlýna a rybník jihozápadně od vsi Pernárec měly společný přítok, a to říčku Pstruhovec.

Druhé vojenské mapování:

V oblasti jižně od Starého Města se zachovala síť malých lokálních vesnických rybníků. Byla tendence slučovat malé návesní rybníky, tomu se tak stalo v obcích Pernárec, Kuní ad.

Největším rybníkem ve výše zmíněné oblasti byl rybník Návarský. Oproti prvnímu vojenskému mapování se změnil jeho tvar, to může souviset se značnou nepřesností I. vojenského mapování, ale nemůžeme vyloučit možnost jakýchkoliv úprav hráze. Další rybník se v této době rozkládal přímo na návsi Návar.

Ze II. vojenského mapování dále vyplývá, že zanikl rybník poblíž Hanflova Mlýna a rybník jihozápadně od vsi Pernárec. Naopak rybník přibyl ve Starém městě a Košlaku. Hlavní a lokální přítoky do této oblasti se zachovaly.

Třetí vojenské mapování:

V oblasti jižně od Starého Města se nacházel jeden velký rybník, a to Návarský. Z toho můžeme usuzovat, že rozvoj budování rybníků byl v období prvního vojenského mapování. V porovnání se II. Vojenským mapováním ubyly rybníky v obcích Staré Město, Kuní a Pernárec. Pravděpodobně jediný nový rybník vznikl poblíž vsi Košlak. Rozloha Návarského rybníka se nezměnila oproti druhému vojenskému mapování. V Návarech ale již není zaznamenán rybník na návsi. Hlavní a lokální přítoky do této oblasti se zachovaly.

Současný stav:

Velikost počet a poloha rybníků není totožná se třetím vojenským mapováním. Jediné co se dochovalo z původní rybníční sítě je Návarský rybník a několik malých rybníků. Když byly v padesátých letech 20. století zbourány vesnice Košťálkov, Dětríš, Pernárec, Kuní ad. kvůli stavbě tzv. „železné opony“, zanikla síť malých vesnických rybníků. Protože byla tato oblast uzavřena a do roku 1989 nepřístupná, je otázkou zda a do jaké míry byl Návarský a několik malých rybníků bylo během období využíváno. Nyní je Návarský rybník spolu s několika malými rybníky udržován a využíván k chovu ryb.

Nejasné je, kdy v této oblasti probíhala meliorace a napřimění toků. Možnost, že by probíhala během období tzv. „první republiky“ je dosti nepravděpodobná. Zcela vyloučit se dá také období protektorátu Čechy a Morava. To dokazuje, že meliorace a napřimění toků muselo probíhat po roce 1945. Valná většina toků ve výše zmíněné oblasti byla napřiměna a meliorována.

Vývoj sítě komunikací

Oblast jižně od Větrova

První významnou cestou, která tímto územím probíhala byla tzv. „Rakouská Stezka“, která vedla z Rakouského Raabsu, procházela poblíž vsi Romava, dále do nové Bystřice a z ní do Stráže nad Nežárkou. S touto stezkou může souviset vznik výše zmíněných vesnic. Domnívám se, že první cesty se vytvářely mezi vesnicemi Romavou, Rajchěřovem a Starými Hutěmi do první poloviny 14. století. Pravděpodobně se jednalo o cesty, které vedly k polím, loukám ad. Nelze vyloučit možnost, že již v této době existovala síť cest, která propojovala vesnice Romavu, Rajchěřov a Staré Hutě.

Jako první mapuje tuto oblast z hlediska cestní sítě I. vojenského mapování. Z toho vyplývá, že výše zmíněné vesnice byly propojeny komunikacemi. Ze vsi Staré Hutě vedlo několik cest, a to do Rakouské vesnice Hirschenschlag dále do vsi Romava a Rajchěřov a poslední z nich vedla směrem na Větrov a napojovala se na cestu, která vedla z Rajchěřova směrem na Altolsch. Ze vsi Romava vedlo několik cest, a to do Rakouského Reingers, dále do Rakouského Raczina a v neposlední řadě do vsi Staré Hutě a Rajchěřov. Z Rajchěřova vedla cesta do Košťálkova, Návar, Altolsch, dále do Rakouské vsi Ilmau a v neposlední řadě do vsi Staré Hutě a Romava. Můžeme konstatovat, že nejrozvinutější cestní síť v období prvního vojenského mapování je v oblasti vsi Rajchěřov.

V době druhého vojenského mapování se cestní síť v okolí vsi Staré Hutě příliš neliší od prvního vojenského mapování. Změnil se pouze tvar cest, což může být způsobeno značnou

nepřesností prvního vojenského mapování oproti druhému, ale nevylučujeme možnost jakýchkoliv úprav výše zmíněných cest. Přibylo několik cest poblíž Větrova. V oblasti vsi Romava nedošlo podobně jako u vesnice Staré Hutě k žádným markantním změnám v cestní síti.

V okolí vsi Rajchěřov došlo k poměrně markantním změnám v cestní síti oproti I. vojenskému mapování, přibylo mnoho cest na sever od této vesnice, které vedly směrem na Křížový vrch. Tyto cesty sloužily pravděpodobně jako přístupové cesty k pastvinám ad. plochám. Jiné markantní změny v této oblasti neproběhly.

Ze třetího vojenského mapování vyplývá, že cestní síť v okolí výše zmíněných vesnic se oproti druhému vojenskému mapování nezměnila, až na vznik nových cest v okolí Větrova. To potvrzují i turistické mapy z období třetího vojenského mapování.

V padesátých letech minulého století byly výše zmíněné vesnice zbourány kvůli stavbě pohraničního opevnění v souvislosti s tzv. „železnou oponou“. Mnoho lokálních cest v této době zaniklo, ale hlavní cesty mezi vesnicemi byly zpevněny a používány Pohraniční stráží. Bylo vybudováno i několik nových cest (tzv. „signálek“), které sloužily pro potřeby pohraničnicků ad. (hlavní spojující Košťálkov a Staré Hutě s odbočkou na Větrov. Tyto cesty se zachovaly dodnes, bohužel nejsou příliš udržované a místy jsou již ve velice špatném stavu.

Oblasti jižně od Starého Města

První významnou cestou, která tímto územím probíhala byla tzv. mladší odbočka Rakouské stezky. Vedla z Nové Bystřice přes Staré Město směrem na Slavonice. Novák ve své publikaci „Soupis památek historických a uměleckých“ uvádí „Staré Město jsouc založeno na silnici, kteráž odvrátila obchod od stezky rakouské...“.

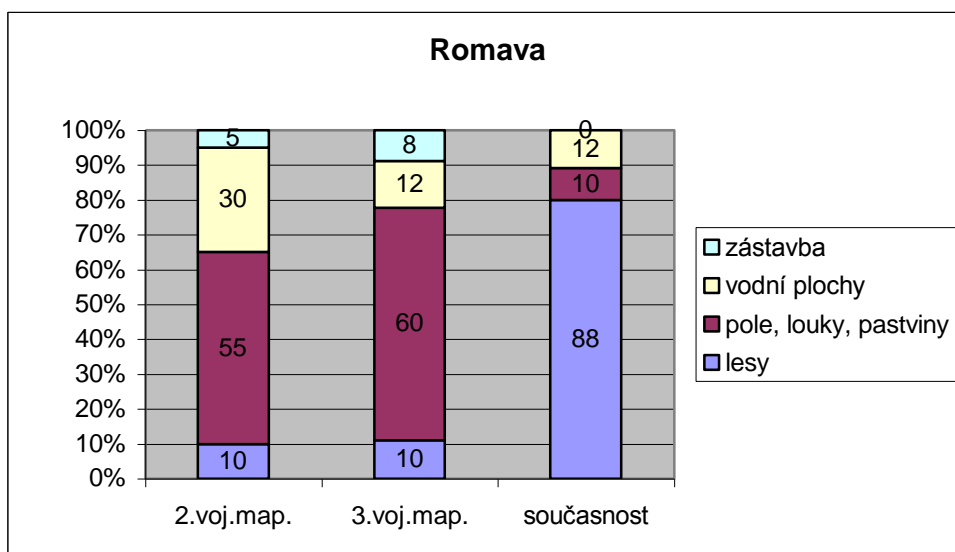
Můžeme předpokládat, že ještě před mladší odbočkou tzv. „Rakouské stezky“ tímto územím probíhala stezka, která vedla z Rakouska podél říčky Pstruhovec a dále na Landštejn. Tato stezka je, ale písemně nepodložená. S touto stezkou může souviset vznik prvních vesnic v oblasti Jižně od Starého Města. Domnívám se, že první cesty se vytvářely mezi vesnicemi Návary, Veclovem, Košťálkovem, Košlakem, Kuním, Pernárcem, Dětrší, Dobrotínem, Filipovem a Starým Městem do první poloviny 14. století. Pravděpodobně se jednalo o cesty, které vedly k polím, loukám ad. Nelze vyloučit možnost, že již v této době existovala síť cest, která propojovala výše zmíněné vesnice. Jako první mapuje tuto oblast z hlediska cestní sítě I. vojenské mapování. Z toho vyplývá, že již v období prvního vojenského mapování byly všechny vesnice propojené komunikacemi a existovala, zde spleť síť cest. Z porovnání prvního a druhého vojenského mapování vyplývá, že cestní síť se oproti prvnímu vojenskému mapování prakticky nezměnila. Až v období třetího vojenského mapování došlo k budování nových cest v oblasti jižně od Starého Města. Nové cesty vznikly v oblasti Košťálkovského lesa, dále v lese poblíž Hanflova mlýna a v lese u zámku Dobrohoř. To potvrzují i turistické mapy z období třetího vojenského mapování. V padesátých letech minulého století byly vesnice Košťálkov, Košlak, Kuní, Pernatec a Větrší zbourány kvůli stavbě pohraničního opevnění v souvislosti s tzv. „železnou oponou“. Mnoho cest v této době zaniklo. Mnoho lokálních cest v této době zaniklo, ale hlavní cesty mezi vesnicemi byly zpevněny a používány Pohraniční stráží. Tyto cesty se zachovaly dodnes, bohužel se jejich stav zhoršuje.

Vývoj sledovaných krajinných prvků ve vybraných segmentech zkoumaného území

V následující části jsme se pokusili komplexně popsat vývoj krajiny ve třech historických obdobích – 2.vojenského mapování, 3. vojenského mapování a v současnosti. Snažili jsme se zachytit detailně vývoj dvou územních segmentů ve tvaru čtverce o délce strany 1km. Z celého zkoumaného území jsme si vybrali úsek u zaniklé vesnice Romava, která zastupuje oblast jižně od vrchu Větrov a úsek u zaniklé vesnice Košťálov, charakterizující oblast jižně od Starého města.

V obou čtvercích jsme v jednotlivých obdobích sledovali jednotlivé výše charakterizované složky vývoje. Abychom zdůraznili vývoj jednotlivých ploch, vyjádřili jsme jejich přibližnou rozlohu v procentech a vizualizovali je pomocí grafů.

Sektor 1x1km v oblasti Romavského rybníka a vesnice Romava

Období 2.vojenského mapování

Plocha lesů je cca. 10% z celkové plochy

Pastviny a louky zabírají cca 55% celkové plochy, v sektoru pravděpodobně nejsou větší pole

Sídlní struktura (rozsah zástavby ad.)

Vodní plocha cca 30%, Romavský mlýnský, Velký Romavský a Kačer, Dva menší rybníky poblíž Romavského mlýnského rybníka, Síť rybníků je využívána oproti době III. Vojenského mapování.

Zástavba zabírala cca. 5%

Cestní síť je tvořena dvěma hlavními cestami, směrem na jv. k rakouskému Elgelbrechts a na sz. k rakouskému Reingers. Menších cest je několik: na jz podél hranic s Rakouskem, dále po hrázi Velkého Romavského rybníka na sever k Starým Hutím, nebo po hrázi rybníka Kačer do Rajchětova a dále několik menších lokálních cest propojujících místní pozemky (sz od Romavského mlýnského rybníka)

Období 3.vojenského mapování

Plocha lesů je cca.10%

Pole zabírají cca. 50%

Pastviny 10%

Rozsah zástavby-cca 8%

Vodní plochy zabírají cca 12%.Zanikly Velký Romavský a dva menší rybníky poblíž Romavského mlýnského rybníka . Na jejich místě vznikají zpravidla pole.

Cestní síť- se od období 2.vojenského mapování příliš nemění.V důsledku zániku Velkého Romavského rybníka vzniká nová cesta spojující Romavu a Rajchětov přímo. V tomto období se

Místní cestní síť se mírně rozrůstá-nová cesta vede severně kolem Romavského mlýnského rybníka a další dnem zaniklého Velkého Rom.ryb. směrem na východ, další od Romavské kaple (zbudované až v 19. století přímo do Rakouska).

Současnost-stav z 90.let 20.století

Plocha lesů je cca. 88% z celkové plochy

Pole zaujímají 0%

Louky zaujímají 0%

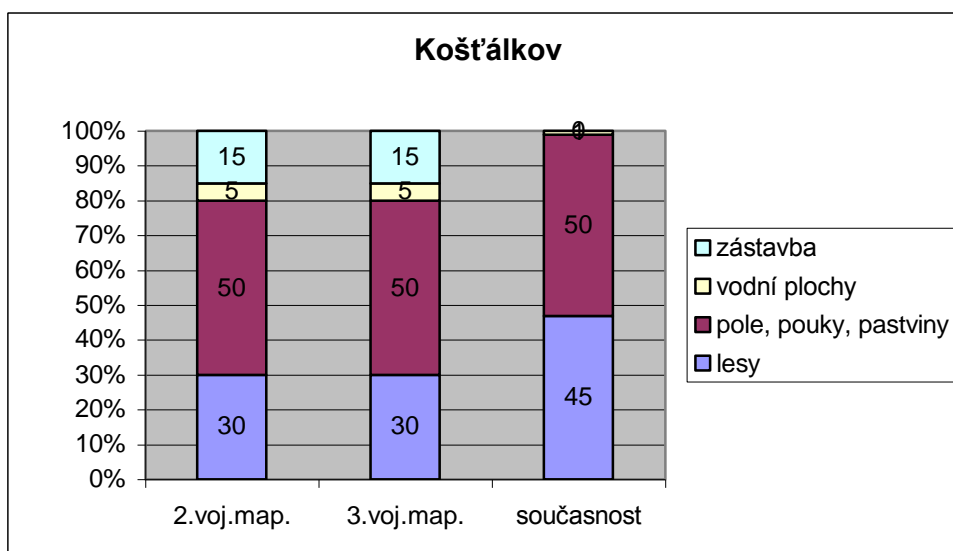
Pastviny a lada zaujímají méně než 10% plochy sektoru

Vodní plochy cca. 12% (žádná změna)

Cestní síť téměř zaniká. Zachována je pouze cesta po hrázi bývalého Velkého Romavského rybníka na sever do Starých Hutí (zpevněná, asfaltovaná, využívaná pohraničníky a lesáky) a dále jižní spojka mezi Romavou a Rajchérovem (lesní nezpevněná cesta, místy téměř neznatelná, dodnes využívaná lesáky)

Rozsah zástavby-0% (vesnice Romava i jednotlivé samoty jsou zlikvidovány v 50.letech)

Sektor 1x1km v západním cípu vesnice Košťálkov

Období 2.vojenského mapování

Plocha lesů je cca 30% z celkové plochy

Plocha polí je cca 35-40% z celkové plochy

Pastviny, mokřady a louky méně než 10% z celkové plochy-zvl.potoční niva

Vodní plocha zanedbatelná-pouze tři menší rybníčky v Košťálkově a sv. od něj-méně než 5%

Zástavba cca 15% (obec Košťálkov)

Cestní síť je tvořena dvěma hlavními cestami (směr Veclov a Návary) a čtyřmi vedlejšími (směr Košťál, Rajchěřov, Kraví hora a cesta vedoucí podél hranic s Rakouskem)

Období 3.vojenského mapování

Stav od období 2.voj.mapování v podstatě nezměněn. Mění se nepatrně rozložení dílčích lesních celků. Celkový poměr velikosti ploch významně nezměněn.

Současnost-stav z 90.let 20.století

Plocha lesů je cca 30% z celkové plochy,

lada v okolí zaniklé vesnice Košťálkov a v prostoru této vesnice, celkem cca 15%

Plocha polí je cca 35% z celkové plochy

Louky a mokřady cca 10-15%

Vodní plocha 1%(většina vodních ploch zaniká, zůstávají jako mokřady)

Cestní síť-zachovaná pouze cesta vedoucí na sever směr Veclov (využívaná zemědělci a pohraniční stráží).Ostatní cesty jsou zaniklé a zpravidla ani v terénu neznatelné.

Dokumentace významných prvků kulturní krajiny České Kanady

Druhá část naší práce tvořila dokumentace významných prvků kulturní krajiny, tj. takových prvků v krajině, které souvisely s činností člověka. Protože námi sledované území prošlo v posledních 60-ti letech velkými změnami, zajímaly nás nejen prvky v současnosti funkční, ale i ty, které v jsou v současnosti nefunkční, nebo zcela zanikly.

Z důvodu omezeného času jsme tyto prvky dokumentovali především v prostoru a okolí současných i zaniklých obcí.

V této souvislosti jsme zaznamenávali polohu a stav sakrálních staveb (zvl. Kaplí a Božích muk), polohu a stav zástavby, cestní síť, krajinně významné prvky vodní sítě, zvl. rybníky a náhony.

Následující texty jsou řazeny po jednotlivých námi dokumentovaných katastrech. Současný stav obce je stručně charakterizován a poté jsou popsány jednotlivé zdokumentované krajinné prvky a jejich současný stav, příp. funkce.

Okolí dokumentované obce zachycuje schematický plánec. Bohužel v této verzi sborníku není poloha jednotlivých prvků popsaných pod jednotlivými čísly zakreslena do těchto plánek. Z důvodů velké časové náročnosti naší práce se nám tuto část práce nepodařilo dokončit. Bude součástí definitivní verze sborníku, kterou všem zájemcům na požádání rádi zašleme.

Naše dokumentace si neklade nárok na úplnost. Jde především o z hlediska krajinného významnější, nebo jinak zajímavé prvky. Budeme rádi, pokud na naši práci někdo naváže a naše materiály doplní svými.

Legenda k plánekům

zachovalá cesta

zanikající, nebo zaniklá cesta

zachovalá alej

částečně zaniklá alej

zaniklá alej

osamělý významný strom

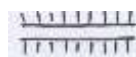
potok (šipka naznačuje směr toku)

náhon

můstek

hráz

zachovalý rybník, nebo vodní plocha

zaniklý rybník, nebo vodní plocha

zachovalý kříž, Boží muka

silně poškozený, nebo zaniklý kříž, Boží muka

zachovalá kaple

silně poškozená, nebo zaniklá kaple

zítky, ruiny staveb

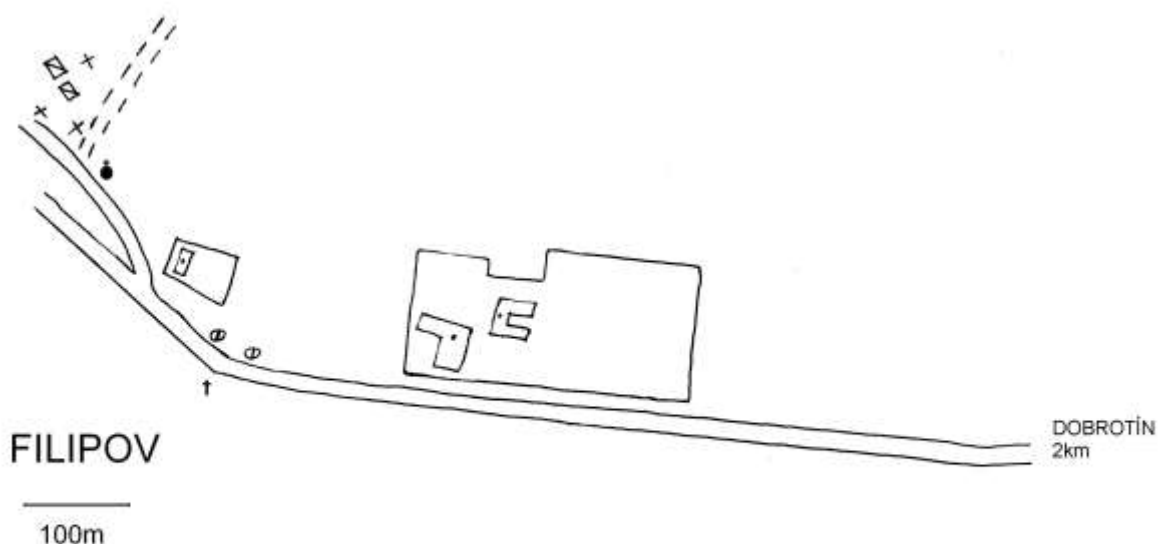
přibližný půdorys zachovalé stavby

přibližná hranice zaniklé vesnice, oblast ruin stavení

Filipov

Filipov je malá obec ležící cca 3km západně od Dobrotína, která v 50.letech nebyla úplně zničena. Dnes ji tvoří několik stavení , která jsou především součástí zahradnictví pana Vrány.Prostory zahradnictví zaujímají většinu plochy vesnice. Tu v minulosti tvořilo ještě několik stavení, z nichž dnes zbyly jen ruiny. Velmi zajímavým objektem ve Filipově je bývalá kaple z 1.poloviny 20.století, která byla přestavěná na rekreační objekt a je tak dosud využívána. Za kaplí na kraji lesa jsou patrné ruiny staveb. Nejzajímavější je částečně pobořený sklípek a dvě studny z nichž jedna plní svůj účel dodnes.

- 1) Boží muka s chybějícím korpusem, restaurovaná, ze žulových kamenů, letopočet 1875. Původní poloha kříže byla mezi dvěma jasany, u silnice, dnes přemístěna na druhou stranu cesty.
- 2) Kaple - přestavěná k obytným účelům, výška věže 6m, šířka 5,2m délka 7,2m, postaveno 1934.
- 3) Zahradnictví pana Vrány - téměř celá ves.
- 4) Pobořený sklípek - ze žulových kamenů, částečně zarostlý.
- 5) Obvodové zdi - do 1m, terénní deprese, rozvaliny.
- 6) Studna částečně zbouraná, zasypaná.
- 7) Zbytek stavení obvodové zdi do 1m, terénní deprese.
- 8) Zaniklá cesta od Filipova ke starému rybníku, vede lesem, téměř nepatrná.
- 9) Dva mohutné jasany mezi nimiž byl původně umístěn kříž (viz č.1),- výška 21m a 23m, obvod 3,7m a 2,4m.

1)

2)

3)

4)

4)

5)

6)

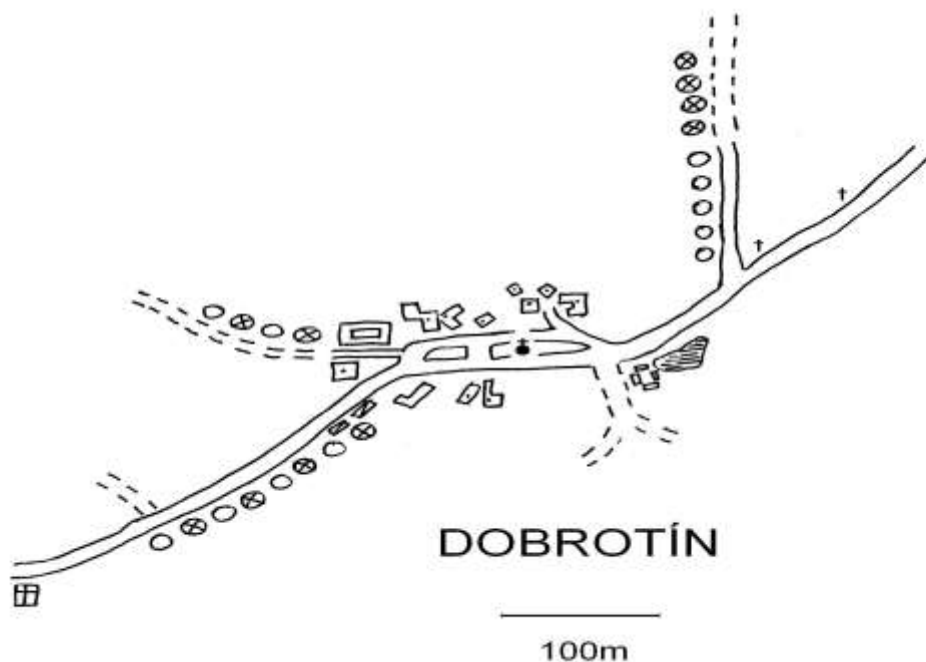
7)

Dobrotín

Obec Dobrotín se nachází, cca 2km jihozápadně od Starého Města pod Landštejnem. Tato vesnice nebyla v 50.letech postižena.Ráz a architektura obce se od doby 1.republiky v podstatě nezměnil, pouze několik stavení bylo zbouráno V obci jsme zaznamenali několik zaniklých prvků. Především zaniklé cesty a stavení.

Zbytky zaniklého stavení se nacházejí v dolní části vesnice u malého rybníčka. Dnes zde najdeme rozvaliny a zbytky obvodových zdí do maximální výšky 2m. V Dobrotíně též postupně zaniká původní cestní síť. Většina vedlejších cest je nevyužívaná a postupně zarůstá.

Na návsi stojí kaple z počátku 20.století zasvěcená sv.Terezii z Lisieux.Jde o zajímavé a dodnes v Čechách málo obvyklé zasvěcení.Kaple je dodnes vybavena a vyzdobena, ale neplní svou funkci, nekonají se v ní pravidelné bohoslužby, ani poutě.

- 1) Boží muka s korpusem, nestojí na původním místě, s Německými nápisy, poměrně dobrý stav.
- 2) Votivní kříž- ulomená část na podstavci, výška 1,5m, letopočet 1895.
- 3) Kaplička zasvěcená sv. Terezii z Lisieux, chybí sošky svatých ve vnějších výklencích, nepoužívaná. Detail zachycuje oltářní prostor s obrazem světice.
- 4) Ruina zdivo do 2m, v okolí rozvaliny a terénní deprese.
- 5) Zanikající cesta z Dobrotína do polí, podél cesty vede zanikající alej
- 6) Žulová zídka postupně narušovaná vegetací, výška kolem 1m.
- 7) . Zaniklá cesta zarostlá vegetací, není patrná v terénu.
- 8) Pozůstatek javorové aleje, výška kolem 20m, obvod kmenů kolem 2 m.
- 9) Žulový podstavec zaniklých Božích muk, cca 1m vysoký, leží na zemi v blízkosti vzrostlého akátu u silnice směrem na Filipov.
- 10) Zaniklá cesta mezi Dobrotínem a Podlesím, téměř neschůdná
- 11) Pozůstatek javorové aleje, dnes nově vysazeno několik mladých javorů.

1)

2)

3)

3)

4)

5)

5)

6)

7)

8)

Jitra

Pozůstatky osady Jitra leží cca půl kilometru severně od rybníka Kačer. Osada ležela na vyvýšené pozici, nad nivou Romavského potoka. V západní části Jitry se nacházejí ruiny několika domů. Přes potok jsou zachovány dva můstky z opracovaných žulových kvádrů. Proti proudu potoka jsme objevili pravděpodobně náhon na mlýnské kolo.

U jedné z budov jsme zaznamenali pozůstatky vybavení stavení (střepy skla a keramiky ad.) Zajímavý byl nález kovového ozubeného kola s hřeby, které pravděpodobně sloužilo k čištění lnu.

Dnes se na místě vesnice nachází smrkový les. V centru obce jsou dva mohutné vzrostlé jírovce, zřejmě více než stoleté.

- 1) Pramen menšího přítoku Romavského potoka, upravený a zastřešený.
- 2) Můstek ze žulových kvádrů, výška 70 cm, šířka 1,6 m, délka 4m.
- 3) Žulová zídka -zbytek zaniklého stavení. Výška cca 1m, šířka 40cm, délka 23m..
- 4) Žulové zídky, délka 30 a 37m, šířka cca 50cm.
- 5) Alej tvořená 11 stromy, výška kolem 18-20m, obvod 2-2,6m.

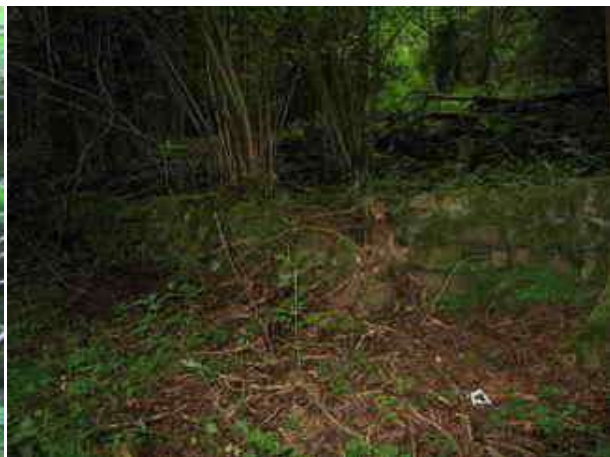
1)

2)

3)

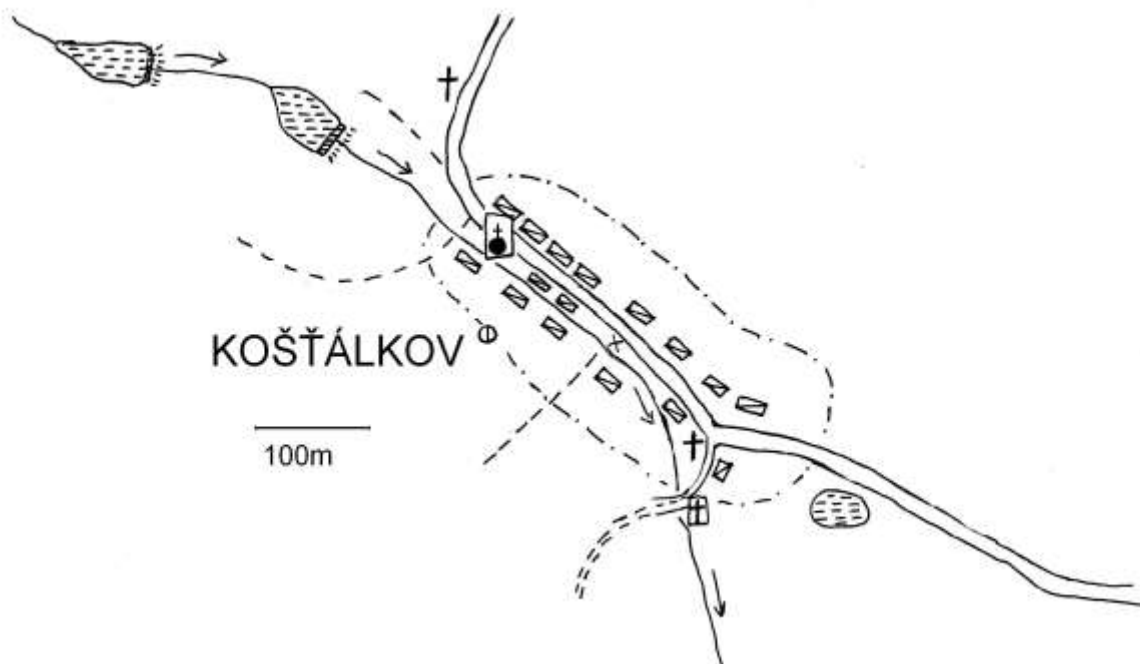
4)

Košťáلكov

Zaniklá vesnice Košťáلكov, zlikvidovaná v 50. letech 20. století leží cca 5km jižně od Starého Města pod Landštejnem v těsné blízkosti státní hranice s Rakouskem a rakouské obce Klein Taxen.

Severozápadně od vesnice se nacházely dva, dnes již zaniklé rybníky. Na místě bývalé vesnice dnes nalezneme pouze zbytky obvodových zdí do maximální výšky 1m, ale i ty pouze ojediněle, na celé ploše obce jsou pouze ruiny stavení zarostlé ruderálním porostem.

Kaple zasvěcena sv. andělům strážným nacházející se u hlavní cesty byla v 50. letech zcela srovnána se zemí. Ve vsi jsou běžné kulturní rostliny (zvl. ovocné keře a stromy), stromové patro je tvořeno především javory a jilmy. Vesnicí protéká potok.

- 1) Podstavec zničeného pomníku padlým v 1. světové válce, čtyřboký, 1,10 vysoký, špatný stav.
- 2) Dva kamenné můstky v těsné návaznosti, silně poškozené.
- 3) Zbytky zaniklého sklípku sklípku, zavalen sutí.
- 4) Dva sloupky k upevnění závory v blízkosti státní hranice, výška 1,5m.
- 5) Zídka do 1m, z žulových kamenů, silně poškozená, 15m dlouhá.
- 6) Nevyužívaný rybníček zarůstající vegetací, sousedí z rozpadlým stavením.
- 7) Dva zaniklé rybníky sz od obce, dnes zachovány zbytky hráze, v okolí vrby.
- 8) Boží muka- 5,10m, značně poškozený, na kříži chybí Korpus, letopočet 1832, označoval cestu.
- 9) Boží muka v dobrém stavu, žulový podstavec, litinový korpus, výstavba 1854, restaurovaná po roce 1989.

1)

2)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

7)

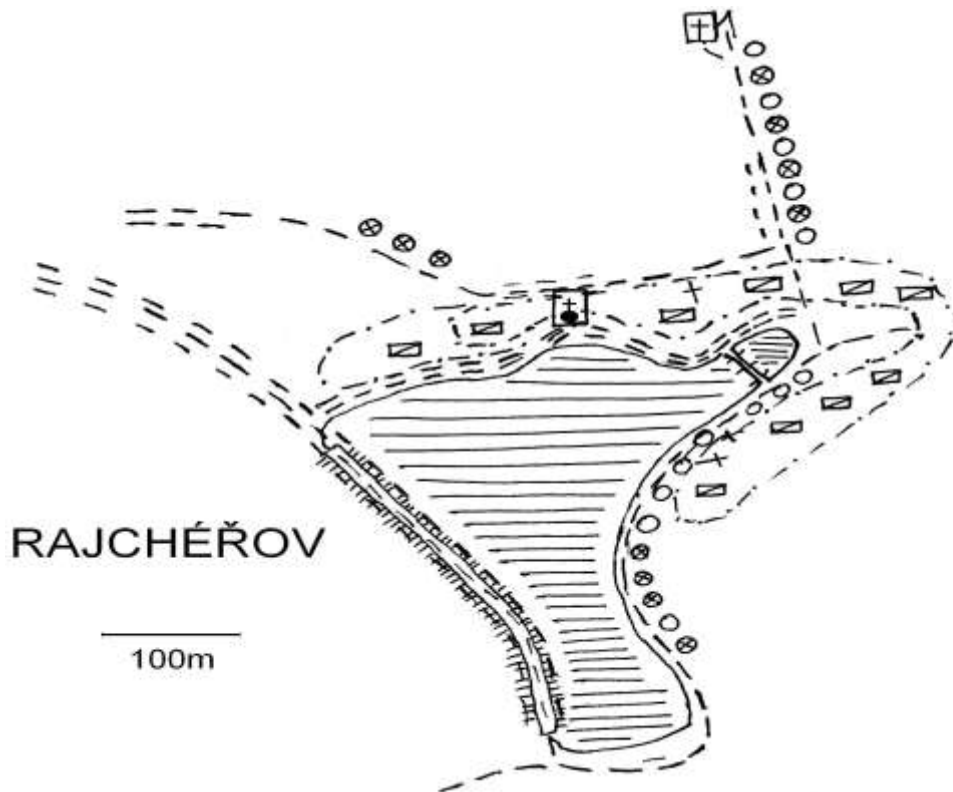
8)

9)

Rajchěřov

Zaniklá vesnice Rajchěřov se nachází jihovýchodně od rybníka Kačer. Z bývalé vesnice zbyly po její likvidaci v 50. letech rozsáhlé ruiny ruin zejména na severním a východním břehu Rajchěřovského rybníka. Z původní barokní kaple sv. Michala jsou dnes patrné jen ruiny a terénní deprese. Ve vsi převládá ruderální porost spolu s javory, lískami a olšemi a zbytky kulturních rostlin (mj. ovocné keře a stromy).

- 1) Terénní deprese, ruiny staveb na území bývalé obce.
- 2) Horní rybník, neudržovaný, částečně mokřad.
- 3) Zídka u cesty kolem rybníka se zbytky javorové aleje, ve špatném stavu.
- 4) Zídka pod hrází cca. 20 – 30m dlouhá, na hrázi se nacházejí mohutné javory.
- 5) Cesta vedoucí kolem rybníka, na východní straně skoro neschůdná.
- 6) Boží muka žulový podstavec, výška 1,6m, restaurován 1882..

1)

2)

3)

4)

4)

5)

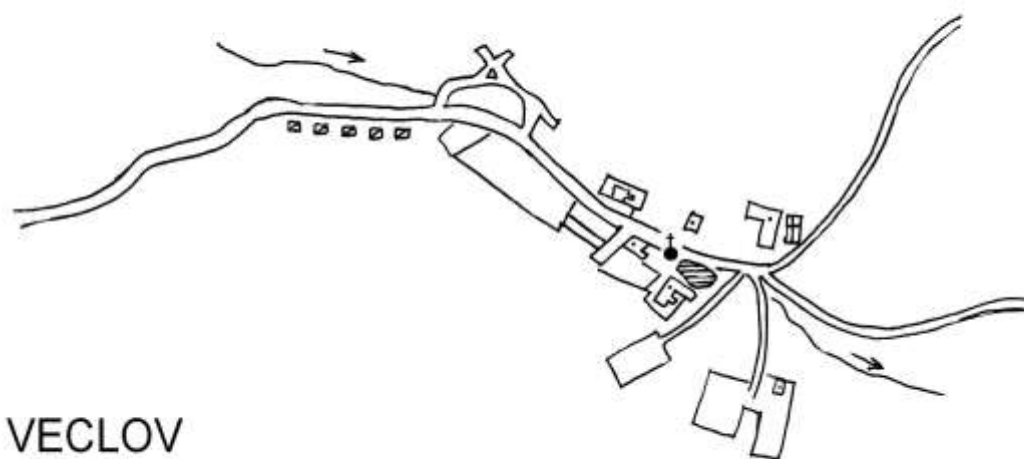

6)

Veclov

Obec Veclov se nachází, cca 3km jižně od Starého Města pod Landštejnem. Tato vesnice nebyla v 50. letech postřižena. Ráz a architektura obce se od doby 1. republiky příliš nezměnil, pouze část stavení bylo zbouráno. Podobně jako Návary je Veclov menší vsí do 20 domů, zpravidla statků s hospodářskými budovami. Většina stavení ale dnes slouží rekreačním účelům. Ve Veclově se nachází kaple, jejíž zasvěcení se nám nepodařilo zjistit. Ta byla prodána soukromým vlastníkům a přestavěna na rekreační objekt.

VECLOV

100m

- 1) Boží muka - výška, 3,4m, původní funkce, částečně poškozena, ze žulových kamenů, chybí křížek – na podstavci datována. 1858.
- 2) Kaple v dobrém stavu, v 70 letech byla přestavěna a dnes slouží jako rekreační objekt.
- 3) Částečně poškozená žulová zídka zpevňující okraj cesty z Návary do Veclova, částečně poškozena, výška cca 50cm.

1)

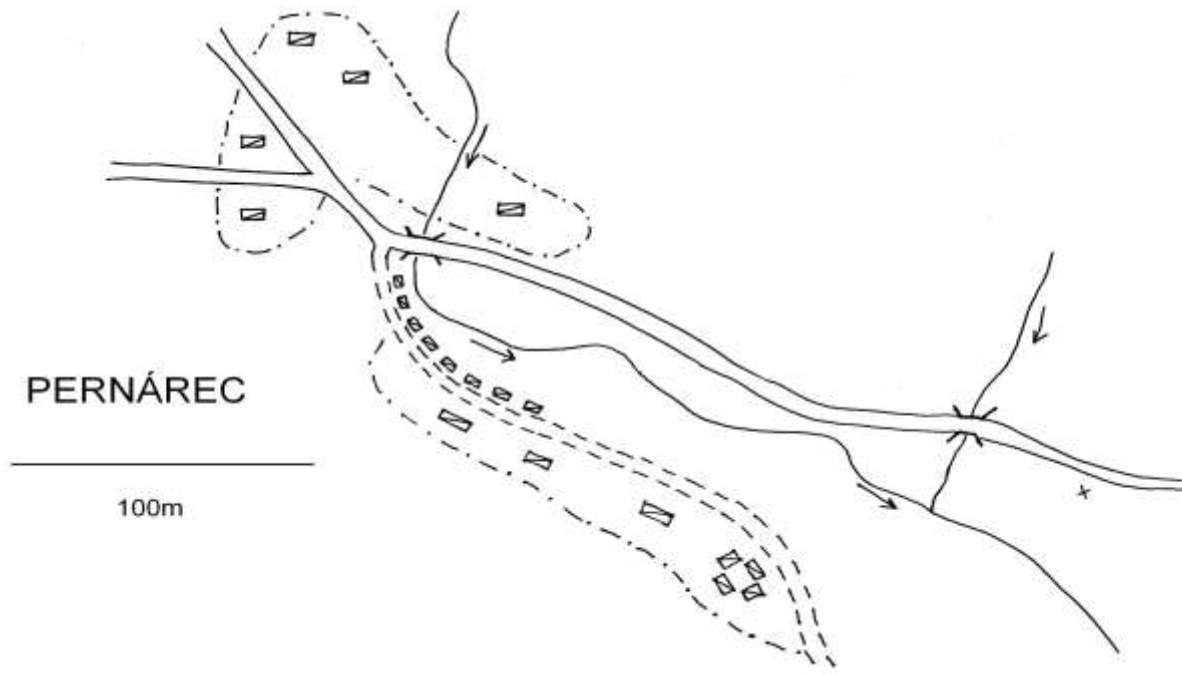
2)

3)

Pernárec a Košlak

Tyto vesnice se nacházejí cca 3,5 km východně od Návár a 3,5km jižně od Starého Města pod Landštejnem. Obě zaniklé obce, které spolu těsně sousedí se nacházejí na obou okrajích potoka Pstruhovec. V obou vesnicích se nalézají zbytky obvodového zdiva stavení až do dvou metrů výšky. V Košlaku je patrné několik zbytků sklepů a výrazné zbytky asi tří spolu sousedících domů. V Pernárci se nalézají znatelné zbytky jablečného sadu. Přes rameno Pstruhovce vede kamenný můstek, který dříve spojoval obě vesnice.

- 1) Obvodové zdivo zaniklého stavení do 2 metrů výšky..
- 2) Zídka podél cesty mezi obcemi, místy silně poškozená,ohraničovala cestu od svahu.
- 3) Žulový můstek přes přítok Pstruhovce spojující obce.
- 4) Zaniklý sklípek, částečně zavalený a pobořenný.
- 5) Zaniklá příjezdová cesta ke stavením.
- 6) Zaniklá cesta vedoucí k pozemkům.
- 7) Převážně javorová a lipová alej, průměrná výška stromů 18m, průměrný obvod 2,7m.

1)

1)

1)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

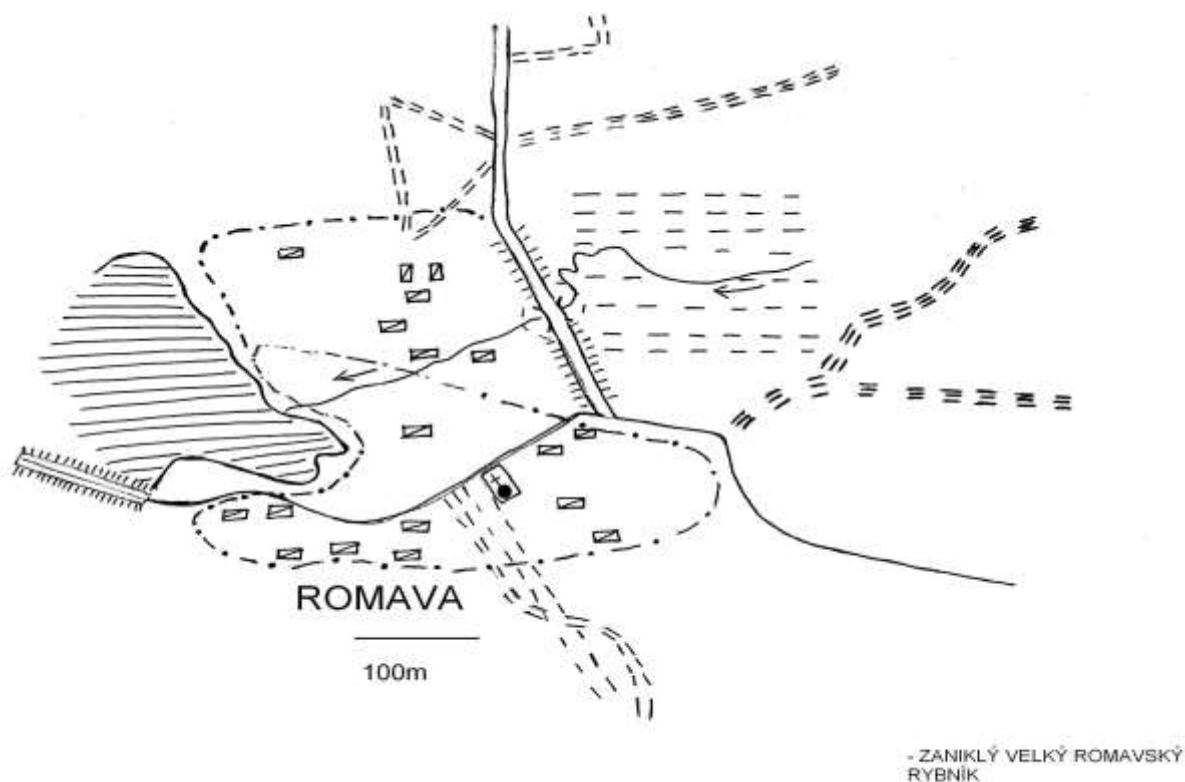

7)

Romava

Zaniklá vesnice Romava se nachází 1km jižně od rybníku Kačer. Obec se rozkládala na březích Romavského mlýnského rybníka, dnes ze všech stavení zbyly pouze ruiny, které byly místy i vyšší než dva metry. Vegetace je obdobná jako v ostatních zaniklých obcích mezi nejvyskytovanější druhy patří olše, bříza, javor, dub, ruderály, ovocné keře a stromy.

U hlavní cesty se nacházela kaple Nalezení Sv.Kříže, která byla také zcela zlikvidována. Na jejím místě jsou patrné dvě mohutné lípy a dřevěný kříž, který dne byl vztyčen po roce 1989. Východně od vesnice leží mohutná zachovalá hráz tzv. Velkého Romavského rybníka, který zanikl již koncem 18.století..Na jejím vrcholu vede cesta dříve spojující Romavu s obcí Staré Hutě, dodnes funkční, využívaná lesníky a Pohraniční policií. Skrz tuto hráz protéká Romavský potok štolou se zachovalou kamennou klenbou pravděpodobně z 19.století

- 1) Ruiny zaniklé kaple Nalezení Sv.Kříže s původními lipami okolo ní.
- 2) Ruina stavení, výška zdiva přesahuje jeden metr, terénní deprese.
- 3) Klenutá štola-průtok Romavského potoka, délka cca 18m, šířka-2m.
- 4) Nevyužívaná, zarůstající cesta.
- 5) Neudržovaná, silně poškozená cesta.
- 6) Nevyužívaná, zarůstající cesta.
- 7) Nevyužívaná, zarůstající cesta
- 8) Neudržovaná, silně poškozená cesta.
- 9) Nevyužívaná, zarůstající cesta.

1)

2)

2)

2)

2)

3)

4)

5)

6)

7)

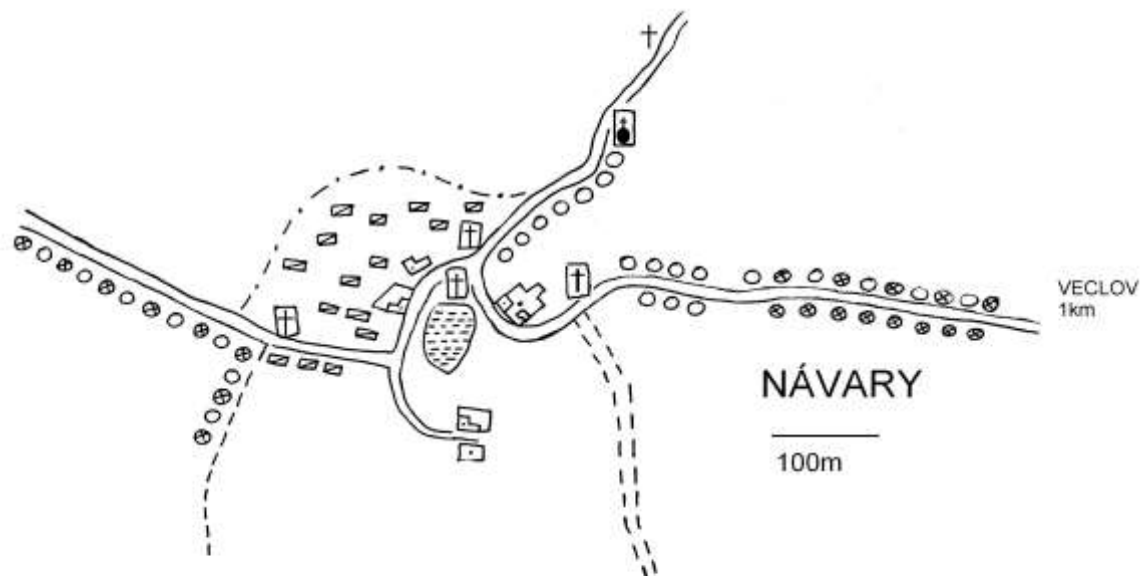
8)

Návary

Obec nemá stálé obyvatele. Největší část obyvatel zastupují chataři a chalupáři.. Vesnice unikla celkové likvidaci, ale přesto v posledních padesáti letech ves zpustla a část budov byla zbourána. Na návsi se vyskytoval do 19. století rybník, který zanikl.

V okolí vesnice se nalézají dva křížky. Návarská kaple ležící na návsi poblíž hlavní křižovatky silnic byla zbourána po druhé světové válce.

- 1) Boží muka - výška 4,5m, označují cestu, výstavba 1829, rekonstruován 1898.
- 2) Kaplička - zdevastovaná, výška 2m, šířka 1,8m, hloubka 2m.
- 3) Podstavec – výška cca. 1m, naprosto zdevastovaný.
- 4) Podstavec - výška cca.65cm, zdevastovaný.
- 5) Zidky silně poškozené, vysoké cca 1m
- 6) Ruiny stavby - výška zdi do 1m, terénní deprese
- 7) Místo, kde stávala návesní kaple
- 8) Zaniklý návesní rybník
- 9) Zaniklá úvozová cesta silně poškozená, zarůstá a mizí v terénu.
- 10) Trojice sousedících alejí - dříve akátové, dnes javory a břízy.
- 11) Dvojice alejí - dříve akátové dnes javory a břízy.
- 12) Zaniklá javorová alej, nyní nahrazena jeřábi a břízami
- 13) Zaniklá javorová alej, dnes nahrazena břízami.

1)

2)

3)

4)

5)

5)

6)

7)

8)

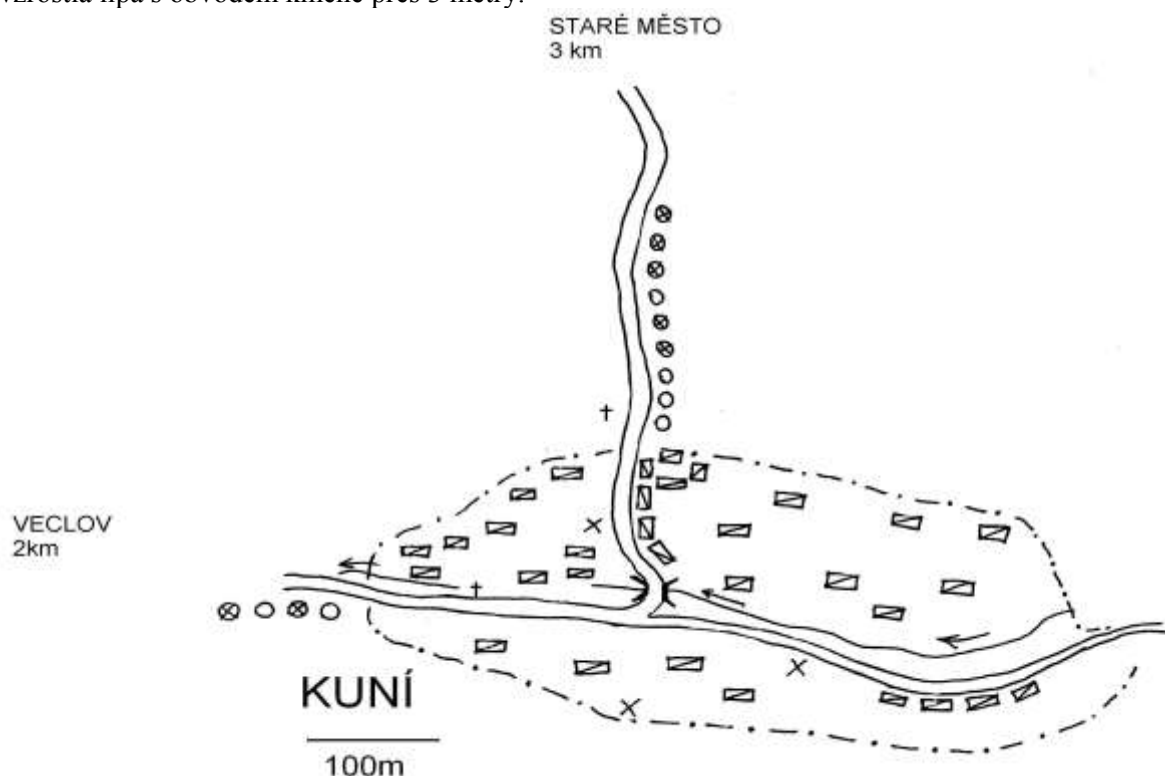

9)

Kuní

Zaniklá vesnice Kuní se nachází jižně asi 3km od Starého Města pod Landštejnem v blízkosti státní hranice s Rakouskem. Ve vesnici dnes najdeme rozvaliny zdí a zbytky zídek do 1 metru výšky, zbytky studní a sklepení a můstek. Porost v bývalé obci je obdobný jako v ostatních zaniklých vesnicích. Cestou z Kuní do Dětršíje jsou nově renovovaná Boží muka, najdeme na nich letopočty 1810 a 1907. Z Kuní směrem na západ k rakouským hranicím je po levé straně patrná třešňová alej, na jejím konci vzrostlá lípa s obvodem kmene přes 3 metry.

- 1) Zbytky stavení, teréni deprese na ploše bývalé obce.
- 2) Zbytek sklepa částečně pobourán a zasypán.
- 3) Zbytek sklepa, částečně pobourán a zasypán.
- 4) Zachovalá zídka výška kolem 1,7 m, cca 6m dlouhá v těsné návaznosti na zaniklý sklípek, skoro celý zasypán a zbořen.
- 5) Zachovalá studna s kamenným přístřeškem, vyzděná žulovými kameny.
- 6) Zbytek žulové zídky výška do 1 metru, narušená okolní vegetací, 20m dlouhá.
- 7) Zbytky žulové zídky v blízkosti sklípku, narušena okolní vegetací.
- 8) Zaniklý rybníček v centru obce.
- 9) Žulový mostek přes potok, dlouhý cca 1,5m.
- 10) Nově renovovaná Boží muka - na cestě z Kuní do Dětršíje, na vrcholu kříž s korpusem, pod ním Panna Marie, Letopočty 1810 a 1907.
- 11) Třešňová alej po levé straně cesty z Kuní k rakouským hranicím.
- 12) Třešňový sad, dnes nevyužívaný.

1)

1)

2)

3)

4)

4)

5)

6)

7)

8)

9)

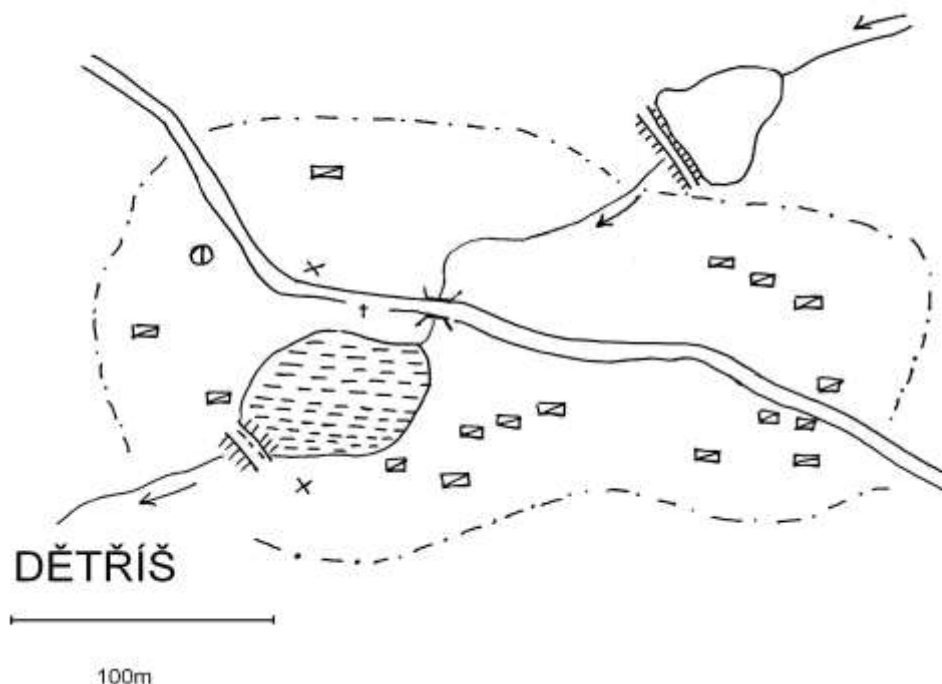
10)

11)

Dětříš

Zaniklá vesnice Dětříš se nachází 2km jižně od Starého Města pod Landštejnem. Na jihozápadním okraji obce se nalézá dnes již zaniklý rybník, hráz dobře zachovalá. Na ploše bývalého rybníka se rozkládá mokřad. Cca 100m severovýchodně od vesnice se nachází menší dodnes využívaný rybník. Na místech kde se dříve nacházela stavení, dnes nacházíme zídky do 1m a zbytky rozvalin. Nedaleko zaniklého rybníka se nachází 5m vysoký kříž, ze zničeného korpusu zůstaly pouze zbytky rukou, okolo podstavce je poškozený železný plůtek. Mezi nejvýraznější porost zaniklé vesnice patří olše a bez v blízkosti rybníka, a dále od vody porost typický pro zaniklé vesnice-ruderály, javory, ovocné stromy a keře ad..

- 1) Zaniklý rybník, olše a topoly, nyní mokřad.
- 2) Boží muka cca 5m vysoká, se zbytky korpusu.
- 3) Ruiny staveb, teréni deprese(na území bývalé obce).
- 4) Zaniklá studna zasypaná rozvalinami.
- 5) Zarůstající zídka, narušována okolní vegetací, výška do 1m, ohraničovala část cesty kolem rybníka.
- 6) Zídka ze žulových kamenů, narušovaná okolní vegetací, výška do 1m.
- 7) Zaniklá cesta vedoucí z vesnice k hornímu rybníku.
- 8) Zaniklá cesta vedoucí kolem návesního rybníka.
- 9) Kamenný můstek, nyní zarostlý, špatně zřetelný.

1)

2)

3)

3)

4)

5)

6)

6)

7)

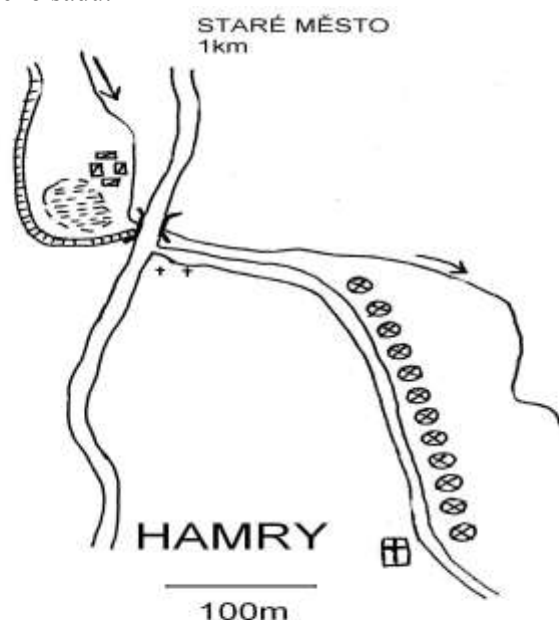

8)

Hamr

Zaniklá usedlost Hamr leží cca 1,5 km jižně od Starého Města pod Landštejnem. Vesnicí protéká potok Pstruhovec, který ves dělí na dva celky. Prostoru zaniklé usedlosti je dnes oplocen, za plotem leží pravděpodobně zbytek pily. Patrný je náhon ústící u můstku pod silnicí zpět do Pstruhovce. Na stroji je patrný nápis: Hans Klösterle a.e.. Je zde patrná souvislost s obcí Pernárec. Na cestě z Hamrů do Pernárce naleznete zaniklou alej pouze s jedním původním stromem. Dále se tímto směrem nachází zřejmě zbytek ovocného sadu.

- 1) Boží muka – zachovalý korpus, výška cca 5m, podstavec obehnan železným plůtkem, vedle dva modříný.
- 2) Zaniklá Boží muka ,dnes zbyla na jejím pouze prohlubeň.
- 3) Čtyřboký sloupek - zakončený špičkou - hraniční kámen s německými nápisy.
- 4) Pila, výrobce zřejmě pan Hans Klösterle a. e.
- 5) Dobře zachovalý náhon pohánějící pilu.

1)

2)

3)

3)

Staré Město pod Landštejnem

Staré Město pod Landštejnem se nachází cca 7km západně od města Slavonice. Z námi dokumentovaných krajinných prvků jsme ve městě zaznamenali především kostel, Boží muka, sochy světců a kapli. Na kopci za Starým Městem najdeme též židovský hřbitov s cca 130 náhrobky. Hřbitov celkově i jednotlivé hroby je v relativně dobrém stavu. Dva náhrobky byly pravděpodobně zrekonstruované nedávno.

Na silnicích vedoucích ze Starého Města nalezneme čtyři kříže. Všechny jsou v dobrém stavu. Dnes zamřížovaná kaple se sochou sv. Jana z Nepomuku leží u mostku přes Pstruhovec. Poblíž ní můžeme najít pomník obětem války, na kterém chybí jména obětí.

Nejvýznamnější sakrální stavbou města je gotický kostel s odděleně postavenou věží. Kostel dodnes slouží svému účelu, pravidelně se v něm konají bohoslužby, spadá pod farnost v Nové Bystřici. V okolí kostela najdeme Boží muka a dvě sochy světců. Všechny tři památky jsou ve výborném stavu.

- 1) Poškozená Boží muka, kříž s korpusem, podstavec datován 1907, označují křižovatku.
- 2) Částečně poškozený žulový sloupek, obrázky ve výklencích chybí.
- 3) Žulová Boží muka s korpusem vysoká cca 5m, chybí plastika Panny Marie.
- 4) Barokní kaplička se sochou sv. Jana Nepomuského, na spodní části latinské nápisy, částečně poškozená.
- 5) Žulový pomník obětem 1. světové války, chybí všechny nápisy, pravděpodobně byly odstraněny po odsunu Němců, před pomníkem dva hroby.
- 6) Pískovcová socha - cca 1,5 metru vysoká, zasazená do žulového podstavce, s latinskými nápisy, socha je v dobrém stavu.
- 7) Boží muka - 5 metrů vysoká, se zachovalým korpusem, na podstavci letopočet 1892, ve spodu kříže text a letopočet 1895, žulová.
- 8) Pískovcová socha - cca 2,5m vysoká, zasazena do žulového podstavce.
- 9) Starý židovský hřbitov 300 m severně od Starého Města pod Landštejnem. Patrné zbytky obvodových zdí. Několik desítek hrobů s německými nápisy. Jeden z pomníku čerstvě zasazen, Délka 75 kroků, šířka 16 kroků, cca 130 náhrobků, většina náhrobků stojí.
- 10) Boží muka cca 5 m vysoká, z zachovalým korpusem, na podstavci zašlá písmenka.

2)

Závěr

Během našeho výzkumu se nám podařilo shromáždit velké množství informací a vývoji krajiny jižně od Starého Města pod Landštejnem, vč. dokumentace krajinných prvků přímo v terénu.

Jde o území s velkou přírodovědnou i krajinářskou hodnotou, především s ohledem na to, že se území plynule vyvíjelo od středověku až do 2. světové války bez větších zlomů. Zároveň jeho vysídlení v 50. letech navzdory jeho tragičnosti vytvořilo jakýsi přirozený experiment, který nám umožňuje sledovat vývoj krajinných prvků za situace omezeného zasahování ze strany člověka.

Proto bychom doporučili jakékoli zásahy do rázu krajiny, příp. snahy o její oživení provádět s největší možnou obezřetností a s respektem k přírodnímu i historickému rámci jednotlivých oblastí.

Sami bychom se do budoucna rádi zaměřovali na zobecnění našich zjištění a konkretizaci doporučených opatření k ochraně a rozvoji tohoto území.

Děkujeme všem, kdo nám při naší práci pomohli a doufáme, že naše práce alespoň trochu přispěje k porozumění a obnově krajiny České Kanady.

autoři

Členové skupiny

zleva: Tomáš Peterka, Adam Rajčan, Jan Steinic, Michal Sikyta (kapitán skupiny), Tomáš Kudera, Lukáš Beneš